

REVISTA POLITICĂ ════════════ ȘI LITERARĂ ════════════

Director-proprietar-editor: AUREL CIATO.

S U M A R U L :

- Dr. C. MANIU . . . De unde să începem?
 I. AGÂRBICEANU . Ursitul (Nuvelă.)
 M. STRĂJANU . . . Câteva observațiuni asupra filozofiei lui Vasile Conta.
 AUREL CIATO . . . Uzul în drept.
 A. COTRUȘ Pe țarm (Poezie.)
 IOAN ADAM Un vis întrerupt (Nuvelă.)
 Dr. ȘTEFAN POP . Bibliografia catehismelor românești vechi (I. catehismul
 de Sibiiu din 1544).
 ANONIM Sonet (Poezie.)
 VIDU RUSMIN . . . Primăvară (Poezie.)
 ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ”
 ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ” ”
 EM. GÂRLEANU . În Vinerea patimilor (Nuvelă.)
 A. C. Vieața socială.
 Dr. V. NIȚESCU . Scrisoarea I. (Adevărul.)
 A. COTRUȘ Cântece.
 HYPERION Pe drum (Poezie.)
 A. CIATO Cestii locale.
 VERAX și AL. CIURA Cronica literară. (Frigurile criticei; O. Goga: Ne chiamă
 pământul.)
 A—o Note politice. (Macedonienii la porțile Constantinopolului.)
 * * * Informațiuni.

BLAJ.

Tipografia Semin. teol. gr.-cat. Balázsfalva—Blaj.

REVISTA POLITICĂ ȘI LITERARĂ

==== APARE ODATĂ PE LUNĂ ====

DIRECTOR—PROPRIETAR—EDITOR: AUREL CIATO.

Cu colaborarea dlor: *Ioan Adam, I. Agârbiceanu, A. P. Bănuțiu, Dr. L. Ciato, Ales. Ciura, Em. Gârleanu, Dr. C. Maniu, Dr. Iuliu Maniu, Al. Lupeanu (A. Melin), Dr. V. Meruțiu, Dr. V. Moldovan, Dr. V. Nițescu, Dr. Ștefan Pop, Dr. I. Rațiu, Luca Rusu, George Stoica, M. Străjan.*

Condițiile de abonare.

Costul abonamentului pe un an întreg	12 cor.
„ 1/2 an	6 „
Pentru studenți, învățători și preoți dela sat pe un an întreg	8 „
„ 1/2 an	4 „
În România și străinătate, pe un an întreg	15 „
„ 1/2 „	750 b.

BCU Cluj / Central University Library Cluj

La redacția „REV. POL. ȘI LIT.” se pot comanda următoarele cărți:

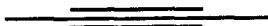
Note și reflexiuni la situația politică a Românilor din regatul ungar

de *Aurel Ciato*. — Prețul unui exemplar 1 cor + 10 fil. porto postal.

Aurel Ciato: CRONICI POLITICE. Fasc. I. Cu următorul cuprins:

Prefață. — Spre ideal. — Puterea principiului. — Psihologia situației. — Pericolul românesc. — Dacoromânism. —
===== Reforma electorală. =====

Prețul unui fascicol numai 30 fileri + porto postal.

Revista politică și literară

apare odată pe lună.

REDAȚIA ȘI ADMINISTRAȚIA:
BLAJ (Balázsfalva). Ungaria.

ABONAMENTUL ANUAL: 12 cor.
Pentru studenți, învățători, preoți dela sat: 8 cor.
În România și străinătate: 15 cor.

De unde să începem?

de Dr. Cassiu Maniu.

Se afirmă, că neamul românesc s'ar afla astăzi în stadiul unei epoci de tranziție și în așteptarea unei fapte mari istorice.

Vergilius în Aeneida sa un singur lucru îl recunoaște de faptă mare — „magnum opus“ — și anumit: întemeierea ginții romane. Se pare că întâia jumătate a secolului al XX-lea pregătește și pentru neamul românesc o transformare de acest fel, o transformare, ce ar fi menționată și de Vergilius.

Constituirea națiunii române, iată problema cea mare a zilei de mâne!

Pentru îndeplinirea însă a unei astfel de idei mărețe numai acel neam este capabil, care și-a creat înainte unitatea de gândire, unitatea de voință și unitatea de muncă. Toate aceste sunt condiționate de construcția organică a corpului național și de felul cum el funcționează.

Iată dar' prima noastră grijă: să coordonăm funcțiunile organismului nostru național în vederea ideii mari, ce vrem să realizăm și să legăm și să coordonăm aceasta idee prin păzirea cu scumpătate a continuității de sânge, de limbă, de obiceiuri, de onestitate și de virtuți cu ideea romană, creându-ne spiritul nostru propriu românesc, deschilint de al tuturor celorlalte neamuri.

Însăș ființa noastră, ca descendenți ai celui mai glorios popor, este predestinată la un mare rol, pentru care însă trebuie pregătit de cu bună vreme organismul nostru național. Asta pregătire a organismului pretinde dela noi statorirea principiilor ocârmuirii spirituale cu atât mai mult, că numai aceea să realizează cu temei în viața politică a neamurilor, ce a satisfăcut deplin exigențele noastre spirituale. Să pătrundă deci în sufletul nostru conștiința vredniciei, ce este nedespărțită de numele de român și să ne facem din acest nume un titlu de onoare și de glorie.

Să deșteptăm apoi între noi interesul acela sfânt și firesc de a ne cunoaște, a ne stimă și a ne iubi împrumutat, ca români, pentru că suntem Români!

Căci este adevăr psihologic, că numai acolo este conștiință de sine și voință puternică, unde este cunoaștere de sine luminoasă și adâncă. Prin aceasta cunoaștere, stimă și iubire împrumutată, dacă ea este generală între fiii unui neam. devine cu putință și cunoașterea neamului, a scopului său, a caracterului și a întreg sufletului său.

Și astfel se va infăptui din cunoașterea originii glorioase și prin nobleța

fiilor săi constituirea desăvârșită a neamului românesc.

Pentruca însă o inimă să fie capabilă să răspundă acestor condițiuni, ea trebuie cultivată mereu, până la gradul cel mai înalt de jertfă și de abnegațiune. Trebuie deprinsă cu iubirea adevărului, a dreptății, a onoarei, a neatârării și

trebuie turnat în ea curajul ambițiunii sale proprii. Pe aceste baze clădit edificiul spiritului românesc, el va avea trăinicie și va împrăști lumina de strălucire în Răsăritul european.

Să începem dar' *cu cinstea străbună și cu onestitatea romană!*

U r s i t u l.

Trăia pe vremuri la noi în sat o femeie văduvă, una de-i ziceau Precupeasa, ș'avea o fată mare la casă de o chemă Florica. Femeia era o șopârlă de bătrânică, uscată și mărunță, și rea de gură, de să te învenineze, nu alta. Cătu-i draga de lume torăia în casă, torăia în curte, torăia la o vecină. Ba melița ei bătea de multe ori pe uliți depărtate, prin capul satului. Nu era om în sat de care să nu știe o întreagă cazanie, dar vorbea cu mai multă patimă despre feciorii de însurat și fetele de măritat. Femeile cu fete mari se fereau de Precupeasa, dar ea și de departe tot le arunca vorbele: »Fă cum vrei soro. Dar să ști una, eu pe Florica mea n'o dau până nu-i vine ursitul.«

Florica însă nu era pe un gând cu mamă-sa. Zburdă și ea prin lume, se învârtia la horă cu flăcăii, mergea la șezători, și venea acasă de multeori fără năfrămuță. Bătrânică se aprindea, își frângea mâinile, și nu se mai putea liniști. »Tu fată hai, ție-ți vorbesc ori la perețele asta? Nu ști tu c'asa te nenorocești pe toată vieța? Că ursitul fiecărei fete stă și privește din întunec. El stă și așteaptă. Așteaptă să vadă pe ce cărări pornește fiecare fată. Și dacă pleacă pe o cărare ce-i place lui, ursitul îi aține calea, și-i gata fericirea. Tu ști, și-am spus de atâtea ori și totuși nu m'asculli«. — Fata-i zicea de multe ori:

»Iată, mamă, eu cred că mi-am aflat ursitul«. Atăta-i trebuia bătrâni. C'apoi o descosea, o chinuia cu vorba, până ce fata trebuia să-i spună numele flăcăului. Atunci Florica avea liniște. Precupeasa plecă să afle pe tinăr, pe părinții lui, și-i batjocoria în auzul tuturor. Și astfel Florica după trei patru ani nu mai avea cu cine să joace în horă. Florica începuse să îmbătrânească, să stea pe acasă, pe când masa melița pe toate ulițele satului.

Și odată, într'un dulce al Crăciunului Precupeasa veni acasă de prin sat tare voioasă. Ii spuse fetei multe noutăți din sat și în urmă-i zise: »De seară are să vie ursitul tu Florică. Norocul dacă e să-l ai, ori cât te-ar încunjură, în urmă tot vine«.

Și într'adevăr în seara aceea, cineva ciocăni la ușe, ș'o deschise încet. La lumina din casă se desluși îndată un bărbat voinic, neras de săptămâni. Omul era prăvuit și părea drumeț venit de departe.

— »Iacă«, zice, am venit mătușică, așa cum ne-am înțales. Da mie drept să-ți spun îmi place casa asta. E așa mai la marginea satului și-i afundată într'o grădină. Mi-se pare nici pădurea nu-i departe de aici.

— »Nu, nu-i departe« răspunse Precupeasa neștind ce are străinul cu pădurea. »Da ia să poștești și să cinezi cu noi. Fata asta a noastră știe face mâncări minunate.

— Fata, ehei, fata o fi știind ea!« zise străinul gândindu-se la altceva.

Florica, cutremurată, îngrozită de bărbatul acesta, care putea să aibă patruzeci de ani, eși s'aducă de mâncarea. Se gândi la ceva: de aici din sat nu era românul, și totuși parcă l'a mai văzut undeva. L'a văzut ori l'a visat? Și dacă l-ar fi visat să n'aibă oare drept mă-sa, că acesta e ursitul ei? O petreceau înfiorări de ghiață, și cu cât își da silința să nu se convingă că l'a visat, cu atâta se convingea mai tare. Da, de multeori i-a trecut pe dinaintea ochilor, prin vis, chipul întunecat al străinului.

Când s'au pus la masă, când se așeză străinul pe laviță, ceva se izbî puternic de lemn. Bărbosul își petrecu mâna prin suman, și scoase un pistol lung, cum se purtă mai de mult. Îl privi cu băgare de samă, și-l așeză pe laviță lângă dânsul. Acum se cruci și bătrâna și nu mai știă cum să stea la masă. Străinul mânca lacom, și ca și când n'ar fi băgat de samă neliniștea femeilor, spunea cu gura plină câte o vorbă. »Eu vii de departe. Și iată m'a apucat o foame turbată. Să mai aducă fata, dacă mai este ceva«. Florica bucuroasă ieși ca dusă de vânt. Și așteptă bătrâna, și așteptă românul, dar fata n'a mai venit. Străinul într'un târziu zimbî: »li frică fetei, se vede că-i frică. Vezi și adă dumneata ceva de mâncare.«

Și după ce se umplu iar blidul, necunoscutul zise«. Am plecat de mult de-acasă și m'a ajuns o foame turbată. Da, să nu-ți fie cu supărare. Dta mi-ai spus o vorbă. Mi-ai spus că pădurea care s'ar zări de aici se ține tot de pădurile domnești.

— »Tot. Aici se găta. Știe Dumnezeu unde se începe, la al câtelea hotar, dar aici se găta. Asta o știe tot satul. Dar unde s'or începe, nu știu.

— Asta-i altă căciulă, adecă unde se încep. De asta nu-i vorba. Dar e vorbă că eu vii anume să cumpăr o casă aici unde se găta pădurea domnească. Casa dtale îmi place, e așa înfundată într'o gră-

dină și-i cam în margine de sat. Vinzi dta casa?

— Casa n'o pot vinde că-i a fetei de zestre.

— Dar' dacă mi-ai da-o cu fată cu tot? Hm! Văd eu că te uiți la pistol. Da la pistol dă-i Dta pace că nu-i pentru femei făcut. Iacă l-am luat și eu să nu-mi iese vr'un hoț în cale.

Precupeasa se simția strânsă cu ușa. Vechea ei convingere că-i va veni norocul fetei dela răsărit, într'o sară, o stăpâniă și acuma. Și când înțelese că străinul de acum veniă din depărtări anume să cumpere o casă ca a ei, pricepea că acesta-i ursitul fetei. Așa-i spusese de mult o țigancă bătrână, dându-i cu bobii. Dar acum o teamă nedeslușită o pătrunse și nu știă și nu cuteză ce să spună.

Străinul o cercetă din ochi, și când văzù că nu se va putea înțelege cu ea, schimbă vorba.

— Iacă femeie, draga mea, eu te-am purtat cu vorba. Dar eu n'am venit să-ți cumpăr casa, eu n'am nimic cu pădurile domnești, ci eu am venit să-ți cer fata de nevastă. Și ca să vezi că drept îți spun, ascultă-mă. Eu l-am cunoscut pe Precup, pe bărbatul Dtale. Ai? Te miri că l-am cunoscut și că te știu cine ești. Ei vezi, eu pe bărbatul dtale l-am cunoscut. L-am întâlnit odată la oraș, da era schiop pe atunci. Ști de când îi frânsese stejarul piciorul în pădure. Și nu era Precup singur la oraș. Era cu fata. Să fi avut pe atunci vre-o cincisprezece ani Florica. Și de atunci mi-a plăcut de fată, și m'am tot gândit să vin odată până aicea. Dar iată n'am putut veni până acuma. Și nici acuma n'am să rămân. Plec acum și peste două zile să ști că vin să facem logodna.«

Și străinul se ridică îndată, ascunse pistolul și luându-și noapte bună perî în întunerecul nopții.

Două zile fată și mamă nu mai știau pe ce lume sunt. Simțiau amândouă că are să vină omul acela iară, ar fi voit să

fuğă, să se ascundă, dar ca o putere nevăzută le ținea locului.

Și în dup-amiaza zilei de-a două, iată numai că se zăresc trei voinici călări, se zăresc la marginea pădurii domnești. Unul pleacă înainte, ceilalți doi după el. Și vin și nu se opresc până la casa Precupesei. Cel din frunte descalecă, le face semn și celor doi, descalecă și ei, duc caii în curte și-i leagă de proptele.

— »Am venit dupăcum ne-a fost vorba, lele«, zise cel dintâi intrând în casă. Și n'am venit numai singur. Mi-am adus și doi prietini să se bucure cu noi alătura. Da de niște fân pentru cai poți face sama?»

Bătrâna și fata dintâi nu l-au cunoscut. Eră ras proaspet, cu haine schimbate, eră mai tinăr cu cincisprezece ani.

— »Avem da, avem de toate, cum să n'avem. Și caii îi vom duce în grajd, că-i ger afară, zise într'un târziu femeia. Și Florica, cât ce l-a văzut așa de curățel, s'a desghețat în grabă, și-a început să umble ca o suveică în toate părțile. Străinii așteptară ce așteptară, apoi doi ieșiră în tindă, tocmiră focul pe vatră să fie mai mare, scoaseră doi miei despoiați și începură să-i frigă în frigare.

Bătrâna nu se mai putu răbdă să nu-i întrebe.

— »Da pe la Dvoastră sunt miei de acuma?»

Pe la noi nici peste două săptămâni.«

— »Sunt da, pela noi e căldură mai mare,« zise un flăcău. — Când să se pună la masă, trei ploște cu vin răsăriră ca din pământ.

— »Așa vezi să fie bucuria deplină«, zise cel dintâi. »Și acum ian' să ne ospătam, ian' să bem și să mâncăm în cinstea Floricai«. El zimbiă și privi la fată, și din când în când tușa gros.

Și când au fost de-au isprăvit cu cina și cu logodna, voinicul cel străin zise: »Acum noi ne ducem, da la primăvară, vin să facem nunta.« Și, pe caii iuți, negri, au intrat în întunerecul pădurii, iar

celea două femei remaseră uimite de graba lor cea mare.

Precupeasa nu mai melița din gură, dar acum începură vecinele s'o vorbească de rău. Ba că-și vinde fata unui străin, ba că umblă cu lucruri necurate.

Dar primăvara voinicul veni, și nu se mai duse și popa vestiă în biserică cununia Floricai și a străinului Gheorghieș. Când și-a văzut fata la altar, lângă așa luger de voinic, Precupeasa simți că-i dau lacrimile, și se simți mândră, că a aflat pentru fată un noroc așa de mare.

Și-au trăit ei bine laolaltă până colo pe la mijlocul verii. Atunci, într'o bună dimineață Gheorghieș peri de acasă. Nu veni toată ziua, nici a doua, nici a treia. În sfârșit în seara zilei de a patra femeile se trezesc numai că se deschide ușa și intră bărbatul. Venise încet de nu l-au putut simți, și femeile săriră de pe scaune speriate.

— »Acum să-mi dați îngrabă ceva de mâncare tu femei, că-s flămând ca un lup«. Avea o lucire deosebită în ochi, se vede pe fața lui o mulțămire mare.

Florica aduse mâncarea, și omul începuse să-și bată falcile. De-odată din curte se auzi un muget lin, ca de-o vacă cărei i-au legat gura.

— »Auzi tu fată?» întrebă bătrâna ascultând.

— Ce se aud?»

— Nu ți-se pare c'ar fi mugit o vacă? Fata ascultă și mugetul se auzi din nou.

— O vacă de bună sama zise Florica. Trebuie că s'a rătăcit la noi în curte.

Dar acum se auzi și bătut din copite ca de-un cal. Apoi tot mai multe bătăi se auziră, ca și când o stavă de cai ar fi în curte.

Femeile își făcură cruce, crezând că-i lucru necurat. Și zise în urmă cea bătrână.

— »Vină tu fată să vedem ce-i afară.«

— »Ba să vă vedeți de lucrurile voastre — zise omul de după masă. Dați-mi mai bine de mâncare«. Și Gheorghieș a mâncat,

acest echilibru. În organismul plantei și al animalului încă se fac combinațiuni chimice, dar nu ajung niciodată la un echilibru statornic, câtă vreme e într'ânsele puterea de viață, care are tendințe superioare, și pentru care combinațiunile și descompunerile chimice ale organismului sunt numai un mijloc. Tot asemenea fenomenele fiziologice și legile lor sunt numai un mijloc pentru fenomenele sufletești și pentru legile mai înalte ale acestora. (E deosebire între fiziologie și psihologie atât din punctul de vedere al obiectului lor, cât și al legilor după cari se efectuează fenomenele una și cealaltă, și al modului de a le studia).

Un mod de vedere neexact mi-se pare a avea Conta și în aprețierea puterii de viață față cu puterile inferioare ei, pe cari ea se întemeiază. — În fiecare fază a evoluțiunii, — zice dânsul, — în fiecare undă, în fiecare organism, sunt unite toate forțele, cari caracterizează fazele inferioare. De aci urmează, că cantitatea de energie corăspunzătoare unei trepte superioare e din ce în ce mai mică în alăturare cu cantitatea totală a forțelor speciale inferioare. Forțele fiziologice ale unei plante sunt în mai mică câțime decât forțele fizice și chimice, cari influențează asupra acelei plante. Prin urmare, puterile psihice conștiente, cum sunt ideile, simțemintele, pasiunile, au o prea mică influență asupra dezvoltării unei unde, a unui individ, unei națiuni, a omenimii. — Dar, am putea răspunde aici, că puterea fiziologică a plantei și puterea sufletească a omului sunt, și una și alta, după însăși teoria autorului, rezultanta puterilor inferioare, cari îi sunt subordonate și cari lucrează în serviciul ei, pentru îndeplinirea tendințelor fiziologice în plantă, și psihice în om. Prin urmare, toate elementele, cari constituiesc un organism viu, formează un singur tot, și împreună hotărăsc dezvoltarea și modul de lucrare a organismului. Conducerea însă o are singură puterea de viață, care și-a asimilat puterile inferioare; și în om, influența predominantă au simțemintele, pasiunile și ideile; și, pe o treaptă mai înaltă de dezvoltare, ajung la o influență hotărâtoare înseși simțemintele și ideile altruiste.

Aceasta o recunoaște însuși autorul în alt loc, unde zice că, dacă azi, în „periodul fiziologic“ al plantei noastre, predomină egoismul sau instinctul de conservare directă a individului, și indirectă a speciei; „omenimea fiind

încă în plină dezvoltare, va veni probabil o zi, când patriotismul, iubirea omenimii și, în general, iubirea de aproapele, vor fi cele mai puternice motive ale lucrărilor omenesti. Progresul vieții organice merge în această direcțiune“.

O observațiune încă e de făcut asupra modului, cum Conta explică puterea de viață, numită de el „principiu conservator“, pentru că ea păstrează unitatea undeii, (a individului, a speciei etc). Întărirea și slăbirea acestui principiu constituiesc curbele suitoare și coboritoare ale undeii, adică progresul și decadența, dezvoltarea și îmbătrânirea ei. El stă în „cohesiunea moleculelor materiale ale fiecărui individ“. Și Conta nu-i atribuie altă putere decât de a păstra echilibrul materiei, care constituie individul, și prin el unitatea individului. „Singurul element, care are parte activă la evoluțiunea vieții organice este *neîncetata intervenire de forțe nouă în lupta și echilibrul vieții*, în adaptațiunea la mediu“.

După această explicațiune organismul viu se deosebește de mecanismul unei mașine numai prin acel „principiu conservator“, care susține unitatea lui, însă care n'ar avea nici o altă putere sau tendință. Atunci întrebăm, cine face să intervină „forțe nouă în lupta și echilibrul vieții?“ Într'o mașină le introducem noi din afară. Le-am putea introduce tot astfel și în organismul viu, dacă el n'ar avea în sine aceea putere interioară, care se manifestă ca foame, ca sete și ca putere de asimilațiune; dacă n'ar avea tendința de a fi și a se dezvolta? Negreșit că nu. Fără această tendință lăuntrică nu ne-am putea explica nici macar procesul chimic al combinării și descompunerii substanțelor introduse în organism, cu atât mai puțin transformarea elementelor și combinațiunilor chimice în fenomene vitale de creștere, mișcare, simțire, cunoaștere.

O contradicțiune cuprind însăși terminii, cu cari autorul definește „principiul conservator“. „El „este cohesiunea moleculelor materiale ale individului“, zice dânsul. Însă cohesiunea este în mic ceea ce este în mare atracțiunea sau gravitațiunea. Apoi este evident, că atracțiunea, ca și cohesiunea, nu tinde la păstrarea stării de față a substanței, ci e tocmai contrară ei. Cohesiunea, ca și atracțiunea, este prin urmare mai de grabă un principiu evolutiv decât un principiu conservator.

M. Străjanu.

(Va urmă).

Uzul în drept.

Dreptul este direcțiunea libertății prin inteligență.

În înțelesul subiectiv este facultatea de acțiune a omului, în înțelesul obiectiv este norma lui de acțiune.

Baza dreptului este conștiința omenască, iar scopul dreptului este stabilirea condițiilor cât mai prielnice pentru îndestularea lipsurilor omenești.

De aci urmează, că omul nu este o pastă, care s'ar putea modela după dispozițiile paragrafilor de legi, ci el este un organism independent, având propriile sale funcțiuni coordonate în vederea conservării vieții sale, un organism, care pe cât tinde să se adapteze mediului extern pentru a-se susține în lupta pentru existență, pe atât reacționează în contra acestui mediu, de câte ori influențele din afară nu să potrivească cerințelor sale de viață.

Pe recunoașterea acestui adevăr se bazează și-și află justificarea în drept *usul*, adică acel mod, prin care voința cetățenilor se manifestă în anumite cazuri direct, fără să ție seama de îndrumarea, ce i-o dă legea, ori eventual chiar și în contra dispozițiilor exprese a-le legii.

Este justificat *usul* de câte-ori servă o cauză din natură, și de câte-ori se face în interesul coordonării energiilor sociale spre realizarea scopului suprem: *asigurarea dreptului!*

Dară la noi, cu provocare la uz, ne este dat să vedem, cum se face în nenumărate cazuri cel mai neiertat și mai frivol abuz.

Vedem zilnic, cum legi sancționate, cari conțin drepturi indisputabile, căci sunt isvorite din lipsurile, din nevoile adânci a-le popoarelor acestei țări, sunt nesocotite și trase la îndoială de factorii puterii!

O astfel de lege este legea de naționalități din a. 1868.

O lege fundamentală, care e chemată la noi să stabilească raporturile de naționalitate, care formează simburile unei direcțiuni și a unui sistem politic, în care e depus scheletul constituției viitoare, potrivit evoluției istorice și firești!

Ei bine, aceasta lege nu e respectată astăzi, cel puțin nu, în întregimea sa, și nu e respectată nu doară în vederea lărgirii sferelor și a bazelor de drept, ci tocmai invers, în vederea scurtării drepturilor asigurate în aceasta lege.

E nerespectată legea aceasta, nu din voința cetățenilor, adică din partea acelui factor, care singur poate să creeze uz, prin autoritatea, ce i-o dă „opinio necessitatis“, ci e nerespectată de factorii puterii, de aceia, cari în primul rând ar' fi chemați să păzească legea și să îngrijască de executarea ei.

Nicăiri nu se potrivește mai bine zicala: „si duo faciunt idem, non est idem“, ca tocmai în relația, de care ne ocupăm. Și totuș, ne este dat să ne întâlnim în patria noastră și cu anomalia ne mai pomenită în alte țări: că atunci, când *cetățenii* invoacă *scutul legii*, el, *legislatorul* să invoace pentru sine pretinsul *us!*

Ne aducem aminte de declarația lui Andrassy în cunoscuta afacere a hotărîrii dela Șopron, când a enunțat: „.. în chestiunile de naționalitate trebuie să ne alipim de *usul* dat și *nu de litera legii*, căci aceasta ar' aduce cu sine *executarea întregii legi de naționalități*“.

Ei bine, pentru că pot să fie și de accia între noi, pe cari pot să-i seducă astfel de declarațiuni din rostul unui

ministru responsabil, ținem să lămurim cestiunea, advertizând asupra eroarei, în care — cu voia, ori fără voie — a căzut ingeniosul nostru ministru de interne.

Dreptul de a crea uz, este un drept exclusiv al cetățenilor, al milioanei de cetățeni și niciodată și sub nici o împrejurare, nu este dreptul puterii legislative ori a celei executive. Dară pentruca uzul să-și poată pretinde recunoașterea, mai e nevoie și de alte condițiuni esențiale și anumite ca voința cetățenilor să se fi manifestat în aceleași împrejurări *în totdeauna, statornic, în același chip* și să se fi făcut aceasta *în convingerea tare*, că acest fel de procedare este *conform dreptului!*

Prin urmare, chiar și numai din aceste puncte de privire, faptul, că legea de naționalități nu a fost respectată în totdeauna și în toate aplicările ei, nu poate să formeze uz!

Chiar și dacă i-am lăsa domnului Andrassy tot dreptul ca singur să creeze uzul!

Căci să luăm o pildă clasică din chiar actele dlui Andrassy. În afacerea hotărârii dela Șopron, de care am făcut amintire, hotărâre, prin care să susține pe baza legii de naționalități dreptul limbei germane, — dl Andrassy ia act de aceasta hotărâre, dar ține să enunțe, că aceasta hotărâre a sa: „să referă numai la cazul dat, și nu are caracterul stabilității.“

Ne aducem aminte de declarațiunea lui Coloman Tisza, care întreat, că de ce nu se respectă legea de naționalități, să fi răspuns: „pentruca naționalitățile rabdă, ca ea să nu fie respectată.“ Tot astfel și dl Andrassy!

Dacă Nemții dela Șopron își susțin dreptul garantat în lege, atunci uită de uzul dat, dacă noi însă suferim să nu se execute legea — fără să fi manifestat însă prin nimic, că am fi renunțat la

dreptul însuși — atunci numai decât se face provocare la pretinsul uz, și se pune de o parte legea.

Dar unde este aici consecvența, unde statornicia, unde *convingerea tare*, că acest fel de procedare este *conform dreptului?* Nimic din toate aceste condiții, cari numai împreună, asumate, pot să îndreptățească uzul!

Noi, în terminologia noastră, numim neexecutarea unei legi de: încălcare a legii! Încălcarea legii însă ori cât s'ar repetă de des și ori cât ar afla aprobarea chiar și a celor mai înalte foruri, nu poate să formeze uz, precum nici un act imoral nu se justifică, ci dinpotrivă devine cu atât mai imoral, cu cât se repetă mai des.

Aceste am aflat de lipsă să le amintesc la acest loc pentru orientarea noastră.

Nu m'ași fi ocupat în deosebi cu părerile dlui Andrassy, dacă nu ași ști, că astfel de sofisme, formează dialectica predilectă a tuturor corifeilor maghiari. Chiar și declarația de mai sus a dlui Andrassy, s'a făcut în aplausele camerei maghiare în urma unui acord prealabil, luat cu capii partidelor coaliate.

Aurel Ciato.

Pe țärm.

Să lasă negurile nopții
Și-adoarme valul lângă val;
Gazele gingașe să joacă
În preajma tristului migdal

Cu brațele 'nălțate-a rugă
Adorm doioșii palmieri
Și peste 'ntinsurile mării
S'aude-un cântec de năieri.

În depărtările cernite
Un cânt ce sună a pustiu,
Nu știu la ce-mi tot amintește,
O cript-adâncă și-un sicriu.

A. Cotruș.

UN VIS ÎNTRERUPT.

În casa lor erà adevărată sărbătoare. Le venise feciorul dela învățătură, ca să facă vara împreună. — Băiatul acesta, erà vieța lor toată, singura speranță din viitor. —

Ce poveste eroică e sfortărea părinților săraci, care-și pun în gând să scoată un băiat învățat! —

Tatăl, nu erà decât un modest slujbaș într'un târg de pe Bărăgan, a făcut adevărate minuni de curaj, ca să-și vază feciorul în rând cu oamenii. — E drept că nu mai aveà decât o fată mai mică, — dar ce are a face, băiatul să ajungă unde trebuie și-și înzestreză el sora. — De aici și toată grija părinților, erà îndreptată numai asupra feciorului. Mama mai ales, trecea prin foc și răscolia adâncurile, pentru băiatul ei:

— Să înveți mamă, să înveți pân' n'or mai rămâneà cărți neînvățate... Că noi ți-om purtă de grijă, cum vom putea... Ei, să știi că torc în furcă, dar nu te las neajutat...

Tatăl, nu rămâneà nici el mai pe jos;

— Să înveți înainte, că eu leafa o iau pentru tine. Noi aici trăim cum dă Dumnezeu. — Tu, n'ai să te gândești la urmă decât la fată, la soră-ta săraca, până atunci numai bine se face de măritat...

Mama tresăria atunci ca dintr'un vis.

— Și zici că, doctor vrei să te faci?... —

— Doctor, mamă ... m'am înscris la medicină ...

Fata care ascultă uimită dintr'un colț, întră în vorbă cu vioșie:

— Atunci am să-ți zic, nenea doctorul?... —

— Așa ai să-mi zici ...

Studentul erà o fire închisă și cum-pătată, ca omul conștient de răspunderea și puterea lui. — Se uită la părinți cu

milă, priveà cu duiosie la soră-sa și se simția dator oamenilor acestora, cari sacrifică atâta pentru dânsul. — El însă erà harnic și aveà bună nădejde că, nu va înșelă pe nimeni și că le va întoarce jertfele cu mână largă. —

Vara aceea a trecut într'o continuă grijă pentru cei ai casei, ca să umple traiul oaspelui cu toate bucuriile și îndestulările. —

Fata umblă pe lângă frate-s'o ca pe lângă norocul ei și-i întâmpină toate vrerile și-i ghicea toate dorințele. —

— Azi îți facem pui cu smântână... știi că ți-a mirosit bine, când am trecut pe sub ferestrele primarului...

— Fă-mi draguță, dacă vrei tu...

— Și-am găsit într'un loc și pere vâratice, de cele care se topesc în gură...

— Auzi? — de acelea?

— Și altă ceva, ce mai vrei?

— Nimic.

— Cum nimic?... vii numai odată pe an la noi și tot nu ceri nimic! — .. Atunci noi de ce te iubim?

— Pentru ca să mă satur eu numai cu asta și să nu-mi mai trebuiască nimic...

* * *

De câte ori plecà studentul după vacanță, casa rămâneà mută, ca și când s'ar fi dus sufletul dintr'o viețuitoare. — Cu toții își încrucișau mersul tăcuti și cu grijă, ca să nu turbure cuprinsul din care a respirat el. —

— Dumnezeu să-l țină sănătos...

— Dumnezeu să-i țină mintea...

— Dumnezeu să-l ajute să fie doctor...

Cele trei făpturi modeste și cuibărite în târgușorul acela tăcut, se strângeau cu gândurile în aceeaș închinare și dorință de bine, pentru nădejdea lor din viitor. —

Fata uita toate înfrânărilor și munca de peste zi, când se reveedea în minte soră de doctor, îmbrăcată ca domnișoară și scoasă în lume.

Luată pe aripile acestei închipuiri, se trezea adesea chicotind fericită și vorbind singură:

— Azi unde mă duci nene doctore?

Cine a zis vorbele astea tare? Râde singură de amăgirea ei.

S'o audă mă-sa, ar crede-o nebună.

Treaba însă te face să uiți de toate și fata punându-se la lucru, sporiă înainte și uită de ce-i trecuse prin minte.

Ce să mai zici de bătrân?... El își vede feciorul om mare și cu trecere.

— Ehei, să fi avut el un asemenea ocrotitor în tinerețe, *un doctor*, poate înaintă și el mai bine în slujbă. Se vede la braț cu el, trecând amândoi prin mijlocul târgului. Ar fi vrut să-l întâlnească așa prefectul, ca să-i pară rău că *bruschiază* pe un bătrân, care are un astfel de fecior... Dar oare el, băiatul lui, ajuns odată doctor, o să stea la masă și cu prefectul, cum stă doctorul din plasa de acolo?

În mintea lui par'că-i și vede. Scena i-se conturează ca într'un tablou. Dar ce caută și el acolo? El vrea să-și justifice toate împrejurările, pentruca să guste în plin din păharul amăgirii: — Se nimerește acolo, pentrucă s'a dus c'o hârtie *confidențială* și dacă-i zărește de ce să nu se uite la ei? — Dar iată că a dat cu ochii de băiat, care i-a zâmbit și i-a făcut semn să se apropie, după care se scoală și se întoarce către prefect ceremonios:

— Îmi dați voe, vă prezint pe tatăl meu ...

În auzul lui se face atunci o ruptură neașteptată:

— Neagule ...

— Ha? Ptiu drace ... Când și-a găsit și nevasta să mă cheme ...

Cei doi soți se întâlnesc peste prag, rușinați par'că de a-și ghici gândurile:

— Ce-i femeie, ce vrei?

— Tocmai mă gândeam la băiatul nostru. Are să fie greu să-l însurăm pe aci, atunci când o fi și o fi ...

— Și de ce atâta greutate, tocmai la însurat?

Mama se înalță atunci în statură cu mândrie:

— De bună seamă că e greu, — căci pe aici nu sunt fete de potriva lui ... Crezi că un doctor ia așa pe te miri cine?

Tatăl rămâne pe gânduri: —

— Știi că ai dreptate? — eu la asta nu m'am gândit.

Femeia face o sfortare ca să-și oprească plânsul:

— Nu e lucru ușor să crești un copil și să-l duci până la o stare ca aceea ... Eu când mă uit la băiat și-l văd așa de mare și învățat, mi-aduc aminte cum l'am adunat cu puținelul și l'am crescut cu sufletul ... Petruțu mamei! ...

* * *

Au trecut anii, că nu pot stă locului, împinși de alții de dinapoi și cu trecerea lor, studentul nostru se apropie de doctorat. —

Vacanțele s'au perindat tot mai cu sărbătoare, mărind bucuria și speranțele celor de acasă. —

Studentul se distingea la învățătură și era stimat și iubit de toți. — El cunoștea sacrificiile cari se făceau pentru el și ca omul cinstit care-și dă seama de împrejurări, întorcea și el în schimb tot ce putea da. —

Eră tocmai în ultimul an, când dintr'o ușoară neglijență, *a contractat un irisișel* (brâncă).

Boala a trecut la început nebăgată în seamă, căutându-se singur cum putea.

La urmă însă răul ajunsese amenințător, până când a înțeles că trebuie să între într'un spital. — Colegii lui și gazda, cari se interesau ca de un amic neprețuit, l-au sfătuit și ei să între sub o îngrijire mai deosebită.

Cei de-acasă au bănuț din câte-va cărți poștale, că băiatul lor trebuie să sufere de ceva, dar nu-i purtă grija tocmai de boală, când îl știa între atâta doctori.

— Ce are de-aface ... boala la el e fudulie ...

După câte-va zile însă, primesc o scrisoare, prin care băiatul îi vestește că a intrat în spitalul Colțea, de o boală care îl pune mult pe gânduri ...

În casa bătrânului s'a făcut răscoală:

— Mă duc omule să-mi îngrijesc băiatul, că mi l'or omorî străinii. — Să mergi și tu Genuțo cu mine, că-i fratele tău și dela el ți-aștepți norocul ...

Bătrânul atins întregește vorba nevestei:

— Că dela noi, slabă nădejde, c'am cheltuit cu dânsul tot...

Boala studentului s'a înrăit înspăimântător.

După primele două zile de liniște, a urmat apoi înfrigurări și sdruncin la minte. — Studentul părăsiă camera lui și rătăciă nebun prin coridoarele spitalului, până îl aduceau înapoi servitorii, cu forța. —

Sfârșitul lui se credeă fatal, așa în cât nu mai nădăjduia nimeni într'o vindecare. —

Studentul și-a înțeles și el osânda și într'o noapte când nu mai eră supravieghiat și-a deschis fereastra și s'a aruncat afară dela al doilea cat.

Vestea s'a primit în spital a doua zi, fără multă emoție, căci moartea lui tot se așteptă într'un fel, de aceea s'a pus să se trimeată cadavrul direct la morgă.

Tot în ziua aceea însă, veneă cu drumul de fer și mama studentului, împreună cu fică-sa, aducând în sufletul ei chinuit, toată dorința de însănătoșare și bine, pentru feciorul ei cel învățat și străin între atâta oameni...

Dela gară s'au dus până la spital cu trăsura. — Când a ajuns acolo, a dat buzna să între, dornică să-și vază băiatul mai curând. — O gardiancă însă îi tae drumul obraznică:

— Mă rog, da cum întri D-ta așa?

— Am venit la feciorul meu care-i bolnav ...

Fata ca să lămurească bine lucrurile, ia vorba mai îndemânatecă:

— E bolnav aici, fratele meu, doctorandul D... Ceea plictisită și grăbită, se dumerește repede:

— Aha, *nebunul* ... Nu-l mai căutați aici, că-i la morgă... S'a aruncat astă noapte pe fereastră și s'a făcut numai bucăți ...

— Băiatul meu?

— Nenea doct ...?

Pe mamă a dus-o de subsuori până la morgă, iar fata nedumerită și spăriată, s'a târît din urmă, ca la o nenorocire, care încetează de a mai durea, atât loveste de grozav.

Mama în clătinarea mersului ei sprinjinit, nu putea decât să se vaite buimacă.

-- Valeu, ... valeu ... Ce mi-a fost dat să ajung...

Cadavrul cel sfărâmat și zăcut în sânge, eră potrivit pe o masă de marmoră. — Mama s'a oprit înaintea lui ca trăznită și apoi într'o reculegere sălbatică și desnădăjduită, se pleacă și apucă cu stăpânire capul zdrobit între mâni ...

— Vai mamă ... eu te-am adunat de mic cu puțintelul și tu te-ai risipit singur, așa dintr'o dată!...

Ioan Adam.

Bibliografia catehizmelor românești vechi.

I. Catehizmul de Sibiu din 1544.

La toate popoarele și așa și la noi românii, primițiile literare au fond și formă religioasă. Acest element religios se afirmă în literatura, atât scrisă, cât și orală.

Cum am putea zice, că dogmatica laicilor e catehizmul, așa putem întoarce teza și să zicem, că catehizmul teologilor e dogmatica. Ce e dogmatica pentru bisericăși aceeași e la rândul său catehizul pentru credincioși. Fiind astfel, catehizmul, un fel de abecedar, neapărat de lipsă pentru îndeletnicirea cu evanghelia, e ușor de înțeles, de ce la toate popoarele creștine, mai totdeauna catehizmul e înainte mergătorul altor scrieri religioase. Cartea primă, carea deschide drumul și bate la alte cărți religioase, e cartea numită catehizul. Istoria acestor catehize românești, vom noi a-o face aici, după datele de care dispune azi literatura noastră.

Prima carte, carea s'a tipărit în limba română e un catehiz.

Primul catehiz românesc tipărit, e catehizul de Sibiu din anul mântuirii 1544. De sine înțeles, cumcă e tipărit cu caractere chirilice. Altcum să ne aducem bine aminte, că prima tipăritură românească, cu litere latine, încă e un catehiz, catehizul lui Fogarassy, din 1648, tipărit în Bălgrad.

De vreme ce până azi, încă nu s'a descoperit catehizul nostru prim, din 1544, așa nu ne lipsesc scriitorii de samă, cari trag la îndoială existența acestei cărți, ori că chiar o neagă hotărît. Vas. Alex. Ureche, Iorga și Xenopol, țin, cumcă catehizul de Brașov din 1559, e unul și acelaș catehiz cu acesta de Sibiu, din 1544; ba că în cazul cel mai rău, catehizul de Brașov, e numai o ediție mai proaspătă. Timotei Cipar și Bogdan Petriceic Hașdău, apoi, vor să știe, de două catehize, cu totul diverse unul de altul. Totul ce au comun, se reduce, la împrejurarea, cumcă ambele sunt scrise în duh lutheran. Din contră dl Bărbulescu susține, că catehizul de Sibiu, e o lucrare veritabilă catolică.

Probele istorice, ce avem despre existența acestui catehiz ar fi:

La șapte ani, după tipărirea catehizului din vorbă, adevă la anul 1551, un anumit I. Reyerth, îndreaptă o scrisoare latinească către H. Bullinger. Între altele, relativ la cartea, care ne preocupă, se află și următoarea propoziție: »... Sunt în

Transilvania bărbați pii, învățați și cunoscători de limbi, cari au trimis catehize tipărite în limba maternă la Greci, Traci și Litvani.« Din toate combinațiunile ce numai le putem face, sub cuvântul »Traces«, numai singur românii pot fi înțeleși.

Ci spre norocul nostru, avem un dat chiar din anul tipării catehizului. Compturile urbei Brașov, la 13 Iulie 1544, cuprind notația: »... ex voluntate dominorum dati sunt M. Philippo Pictori pro impressione Catechismi Valachici bibale fl. 2« = Cu învoirea domnilor s'au dat lui M. Filip Zugravul, pentru tipărirea catehizului românesc 2 fl. Din *Hu muzaki* știm, cumcă acest Filip Maler, a fost un fel de logofăt și translator la conziliul municipiului Brașov. A trebuit să stăpânească binișor limba noastră, căci adeseori eră trimis ca *ambasador* în Muntenia. A fost și spion — crede dl Iorga.

Foarte adevărat, că cu citatul invocat în definitiv numai atâta e adevărit, cumcă catehizul s'a dat spre tipărire. Efeptuitu-sa, ordinul de fapt, ori nu, e o nouă întrebare.

Despre realitatea imprimării catehizului des amintit, ne încredințăm până la evidență, din o epistolă, datată cu doi ani după tipărirea catehizului. În 1546, păstorul lutheran din Bistrița, Adalbert Wurmloch, relatează prietinelui său, Ioan Hess, preot în Wratislavia (Breslau) despre progresul ce a făcut protestantismul în Ardeal și Ungaria, pe la Buda și Seghedin. În acest răvaș Wurmloch declară categoric, că la Sibiu s'a tradus și tipărit românește, cu chirile catehizul lutheran.

Răvășelul lui Wurmloch îl poședem și în versiune germană, publicată tot în 1546 în o broșurică (conținătoare și de alte epistole) »Warh Neue Zeitung aus dem ungerlandt geschrieben, aus dem latein in deutsche sprach verdolmescht 1546.« Locul tipării nu e indicat. Formatul 4, foi patru nepaginate, ultima e blankă.

Partea privitoare la obiectul, ce ne preocupă în traducerea verbală este următoarea: »Este aici (adevă în Ardeal) un neam deosebit de al nostru, nu numai prin limbă, ci și prin credință, pe care îl numim Valachi. Aceștia măcar că sunt creștini, nici odată însă nu au fost subordonați bisericii romane. În ceremonii se abat cu totul de ai noștri. Botează prin cufundare. Cuminecătura o săvârșesc în pâne dospită și cu vin.

Cetesc evanghelia și cărțile sfântului Pavel, nu în graiul lor, ci pe limbă străină, pe carea noi o numim limbă sârbească (Racziessche Sprach). Pe aceasta neînvățații lor numai așa o înțeleg, dacă li-o tălmăcește preotul. Între ai noștri se află mulți, cari pricep bine limba românească. *Catechismul a fost întors și tipărit în limba română la Sibiiu* (care cetate în Transilvania este capitala noastră a Sașilor) *cu litere chirilice* (Racianicis), cari cam samănă cu cele grecești. Mulți dintre preoți țin aceea carte ca sfântă, alții iarăși o lapădă cu totul. »Der Catechismus ist gebracht in walachische Sprach und zu Cebin (welchs in den Sechzichen Stedten die heuptsadt is in Siebenbürgen) gedruckt mit Rethzischen buchstaben diedo gestalt sein wie die griechischen.«

Am fost arătat, că și fericitul Hașdău e între aceia, cari cred, că sunt două catehisme, unul de Sibiiu, din 1544 și altul de Brașov, din 1559. Despre cest din urmă spune apriat, că îl avem în textele mähăcene. Iară despre cel de Sibiiu se pronunță cu bănuială, zicând că »poate« că îl avem și pe acesta în textele mähăcene, în o frântură numită »o predică«.

Pe la anul 1838, Timotei Cipar, a dat în biblioteca mănăstirei din Blaj, peste *un catehism mic* 12°, manc la început și la capăt. În 1847 Decembre: »Foaia pentru minte etc.« vorbiă de un catehism din anul 1596. Cipar arată, că e ceva greșală la mijloc cu privire la dat. Acela nu poate fi 1596, ci 1546. Adecă și Cipar greșeste anul, carele e 1544.

»*Catehismul mic*«, văzut de Cipar la 1838, azi nu se mai află. Nu se mai afla nici în Ianuarie 1848, când Cipar numai din aducere aminte scriă despre el, cumcă eră tipărit cu caractere diverse de cele uzitate la alte cărți românești, ce cunoșteă acel mare cunoscător de bibliografia noastră antică. Zice mai departe, că eră cu întrebări și răspunsuri și că cuvintele românești, scrise de obicei fără vocale la sfârșit pretutindenia aveau *u* mut. Însă când fû întreat Cipar, să se declare, că oare aceasta carte nu e catechisul sibiiian? Răspunsul ce a dat a fost evasiv. Cipar numiă cartea aceea »Învățătură creștinească«.

Așadară azi nu numai că nu avem catechismul de sub întrebare, dar nici aceea nu putem ști sigur, că oare avutu-l-a cândva și văzutu-l-a cândva cineva, în timpul mai nou, ca să ne poată relată științifice despre prima carte tipărită în limba națională.

Literatura noastră anteiorgană credea, că catechismul de Sibiiu, e traducție din slavonește (o vreme a crezut așa și dl Iorga) și că probabil

Filip Maler, ar fi traducătorul. Acuma dl Iorga, — carele cum am marcat la începutul acestui studiu, ține catechisele de Sibiiu și Brașov, de o carte numai — vrea să știe că catechisul de Sibiiu, e tradus de un preot român, anonim, din satul Săliște. E tradus din nemțește. Prima tipăritură națională, dl Iorga o află că e scrisă simplu și consecvent. Ortografia e bună. Lexica e așa chip, ferită de provincialisme, încât se poate înțelege de ori și care român, din orice regiune. Topica e înriurită de germanism. Mai încolo, dl Iorga nu admite că catechismul din chestiune s'ar fi imprimat în Sibiiu; în tiparnița nemțească de aci, nu ar fi fost bucoavne. Dacă erau, negreșit că s'ar mai fi tipărit și alte opere românești, ceace însă nu s'a întâmplat. »Potcoavele«, literile chirile, să se fi luat în împrumut dela voda Munteniei, dela Radu al VII-lea, din Târgoviște. Literele le-a adus vestitul meșter Dimitrie Liubovici, logofătul lui Radu. Liubovici a fost nepot lui Bojidar Vucovici din Veneția.

Întru proptirea înorii sale, dl Iorga nu aduce nici un argument, iară în știință, orice opiniune novizătoare, trebuie motivată, altcum tradiția de până aci rămâne aceeași. Din mai multe considerațiuni, ce se pot face numai când vom examina în numărul viitor catechismul de Brașov, se va vedeă cu deplină certitudine, cumcă catechisul de Sibiiu, nu numai că nu e identic cu cel de Brașov, dar nici că poate fi.

De vreme ce am menționat aici »textul mähăcean«, »în carele poate că sub marca »o predică«, s'ar cuprinde ceva fragmentar, din prima carte românească din anul 1544, astfel aș află cu cale să spun pe scurt, ce e *textul mähăcean* în literatura noastră, căci mai adeseori se va face provocare la acest loc în cursul studiului de față.

Hașdău a introdus aceasta numire, el a și studiat textele. În satul Mähaci, din fostul scaun săcuiesc, al Arieșului, în Transilvania, din sus de Turda, pe malul drept al Murășului, între anii 1580—1620, trăiă un preot românesc, cu numele Grigorie, acesta știă bine slavonește.

Grigorie a făcut o colecție de scrieri religioase, parte transcriind scrisori mai vechi, parte traducând el însuși din slavonește și intercalând pe de-a întregul în volumul său o colecțiune analogă gata, compilată de cătră un alt popă de tot anonim, cam pe la 1550.

Colecțiunea se păstrează azi la Academia română din București, dăruită ei de dl Sturdza. Se numește sbornic (colecție) sau codicele sturdzan. Scrierile de înainte de 1583, se numesc *bugomilice*, iară cele după 1583 se numesc *texte*

măhăcene (in sens mai restrâns); sau *codice grigorian și antegrigorian*. Spune Hașdău, că aceste scrieri sunt copiate în adevăr înainte de anul 1619, limba veacului al XVI-lea o dovedește aceasta; apoi, că aceștea scrieri, excepționându-se doară apostolul de Voroneț, sunt cele mai vechi monumente de limbă veacului al XVI-lea

* * *

Izvoarele și literatura ce am studiat: Dr. I. G. *Sbiera*: »Mișcări culturale și literare« Cernăuț 1897 pag. 99-103. Dr. Atan. M. *Mariencescu*: »Luteranismul, Calvinismul« București 1902, pag. 10, 18. Dr. Ilie *Barbulescu*: »Cercetări istorice, filologice« București 1900, pag. 21. Dr. *Lupás János*: »Az erdélyi gör. kel. egyház és a vallás unitó a XVIII. században« Budapest 1904, pag. 8. I. *Bianu*: »Introducerea limbii române în biserica românilor« București 1904, pag. 8. *Bian-Hodoș*: »Bibliografia românească veche« București, fasc. I. pag. 21-23. *Iustin Popșiu*: »Poezia și proza« Oradea-Fr. 1870 pag. 213. *Alex. Philippide*: »Introducere în istoria limbii și literaturii române« Iași 1888 pag. 58-61. *Enea Hodoș*: »Istoria literaturii române« Caransebeș 1896, pag. 103, 99. Gh. *Adamescu*: »Noțiuni de istoria limbii și literaturii române« București 1894, pag. 109, 115, 301. V. A. *Ureche*: »Schife de istoria liter române« București 1885, 67, 69, 72, 233, 234, 71, 60. *Aron Densușianu*: »Istoria limbii și literaturii române« Iași 1894, pag. 192. *Iorga*: »Sate și proci din Ardeal« București 1902, pag. 20, 53. *idem*: »Ist. lit. rom.« București 1904, pag. 64-67, 70, 82.

Am aflat în monumentele amintite, cumcă despre catechismul din 1544, ar mai fi vorbă și în următoarele

locuri, la cari eu însă nu am putut ajunge. Ștefan *Orășan* (rectorul universit. din București), O recenziune despre Emile Picot Coup d'oeil în »Tinerimea română« București 1896, XII, nr. 5-6. *Hașdău* în prefața psaltirii lui Coresi, tom I. pag. 1. ediția academiei. *Szabó Károly*: Régi magyar könyvtár II. Budapest 1885. *Iorga*: Documentele Bistriții II. pag. 73, 74, CCX, CIX. Dr. *George Popovici*: »Istoria românilor bănățeni« Lugoj 1904, pag. 234. Ar. *Densușianu* în »Revista critică literară« Iași II (1894) nr. 5-6, pag. 260-263, sub marca »Catechismul românesc din anul 1544«. »Telegraful român« ziar în Sibiu, anul 1880, nr. 21 și 23: »O carte românească, tipărită în Sibiu la 1544«, »O scrisoare ardeleană din 1546«. *Cipar* Analecte literare pag. XIX. A. *idem* foaia »Organul luminării« 1848, nr. 54 și 55 Sub titula »Carea e cartea cea mai veche românească«. *Hurmuzaki* doc. XI pag. 855-861 și 864, 865. »Revista Română« 1862, pag. 107-120. Dr. M. *Gaster* în ziarul »Românul« București 1881 în 6 și 15 Novembre. *Hașdău*: Cuvinte din bătrâni, volum II. pag. 1, 91, 92, 236, 245, 497, *idem* Cărți poporane pag. XLI și 247. Fr. Ad. *Lampe*: »Historia Ecclesiae reformatae in Hungaria et Transilvania« Traiecti ad Rhenum 1728, pag. 102. *Heinrich Wittstock*: »Beiträge zur Reformations geschichte des Nösnergaues« Wien 1888 pag. 58-60. K. M. *Kertbeny*: »Ungarn betreffende deutsche Erstlings-Drucke 1454-1600.« Budapest 1880, pag. 150. *Xenopol*: »Histoire des Romains dela Dacie Trajane« Paris 1896. Dr. Fr. *Teutsch*: »Der älteste Hermannstädter Druck Korrespondenz blatt des Vereins für siebenbürgische Landeskunde«, nr III. ex 15 Febr. 1880, pag. 15, apoi nr. IV. ex 15 Ian. 1881, pag. 1.

Dr. Ștefan Popș.

* * *

SONET.

De-acuma te-am pierdut pe vecinicie,
Mireasă scump'a visurilor mele!
De-acum viața-i noapte fără stele;
Rătăcitoare, tristă pribegie.

Născutu-m'am în zodii triste, rele,
Și scris a fost să nu-mi suridă mie,
A fericirii rază arginție. . . .

Ce lungi îmi par a vieții clipe grele!

Cum a 'nghetat în ochii tăi iubirea!
Și zimbetul cu care m'ai vrăjit,
Azi altuia-i urzește fericirea!

Dar mie tu de-apururea-mi rămâi,
Tot idol Sfânt, căruia mi-am jertfit
Tămâia sfântă-a dragostii dintâiu.

PRIMĂVARĂ.

Cântăreți cu strune mândre
Își îngână fericirea
Ciocârli-a-și spune dorul
Florile-și șoptesc iubirea.

Cât ajungi cu ochiul zarea
Un altar de vrajă sfântă
Și cu freamătul de frunză
Toată firea jalea-mi cântă.

Raze dulci se 'mbrățișează...
Și în inima-mi plăpândă
Dragostea de-o primăvară
Își îngână șoapta blândă.

Vidu Rusmin.

Anonim.

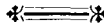
RUGĂMINTE.

— Lenau. —

Să fii tu aproape de mine
Deapururi cu lumea de șoapte,
Cu ochiul tău jalnic și negru
Privește-mă tainică noapte.

Cuprinde o lume întreagă
Cu șoapta poveștilor tale...
În vălul tău trist ca mormântul
S'acoperi viața-mi de jale.

Vidu Rusmin.

În Vinerea Patimilor.

E cald. Primăvara zâmbește din florile livezii de zarzări, ce împresoară biserița uitată din fundul mahalalei pustii. De-asupra crengilor albe, ca de zăpadă, crucea de abia se ițește într'o sclipire; iar glasul clopotului se împrăștie duios. E în Vinerea Patimilor. Ușile pridvorului sunt deschise larg în lături, ca și ferestrele pronaosului. Cu capul înclinat pe piept, cu fruntea încinsă de spini, cu mâinile și picioarele pironite, Hristos zâmbește, amar și iertător, din mijlocul bisericii. Două luminărele de ceară picură în răstimpuri, lacrimile lor fierbinți, care se scurg de se încheagă pe trupul chinuit. Câteva rândunici intră și sbor spre cuiburile lipite de marginea cafasului. Miroase a tămâie și a floare. Altarul de abia se deslușește, cu chipurile șterse ale sfinților, ce privesc ca dintr'o lume de vis. În strana din dreapta un dascăl cetește somnoros. Și în curte, pe lespezile spălate de ploii, printre crepăturile cărora troscotul își întinde vițele, se aude arare câte un pas târâit, al vreunei bătrâne drept credincioase: au venit trei. Mărunțele, aduse de șale, pierdute în cațaveici, schiopătă toate spre sfânta cruce; se opresc, bat mătânii, își mișcă buzele, repede, și lăcrămează. Apoi stau cu fruntea lipită de rogojina roasă, în vreme ce rândunelele se încrucișează, ciripind,

pe deasupra, culcând în sborul lor nebunatic, flăcările celor câteva luminări ale policandrului. Perdeaua din ușa altarului se trage la o parte, și preotul, cu barba albă ca și primăvara de afară, blagoslovește. Băbuștele se ridică și merg la împărțășit. În ușă se ivește chipul mătușii Sultana, aducându-și strănepotul, pe Iliuță de mână. Bătrâna se oprește și îndeamnă copilul:

— Iliuță, puiule, fă cruce... Așa... zi după bunica: În numele tatălui.

— În numele tatălui.

— Și-al fiului.

— Și-al fiului.

— Și-al sfântului duh. Amin.

— Și-al sfântului duh. Amin.

— Așa sufletul bunichii. Hai, de-i sărută crucea, că doar ești mare, ai patru ani.

Și o iau încet înainte. Băiețelul, cu ochii mari albaștri și speriați, cu părul încâlcit, rămâne mai în urmă; parcă îi e frică. Bunica îl îmbie după ea. Când ajung în fața crucii, se opresc. Bătrâna se închină. Iliuță se uită binebine, și trage pe bătrâna de mână, să o întrebe, la ureche:

— Bunicuțo, de ce stă oare sfântul așa, pedepsit?

Bătrâna îl alintă, și-i răspunde:

— L'au pironit jidanii pe cruce, sufletelule; îi plin de sânge și de răni. Hai, de-l sărută, și te roagă.

Și, tremurând, îl ridică în brațe. Copilul privește la chipul firav, la picăturile de sânge de pe frunte, și își amintește că așa, rănit, nu mai văzuse decât pe Grivei, pe cânele lor, când îl lovise un băiat cu piatră. Ca și atunci buzele i-se strâng pungă, și-i vine să plângă. Apoi se pleacă, și ușor, cu mânușița, desmeardă fruntea îndurerată a celui răstignit; și-l mângăie:

— Săracu! . . . Săracu!

Și-l sărută.

În clipa aceasta scăpără o lumină tainică, strălucitoare, de se rumeni în-

treaga biserică. Bătrâna, orbită, își întoarse privirea dinspre fereastra, pe unde-și închipsuie că năvălise soarele; dascălul alergă la mucarniță, crezând că se încinsese cumva flăcările luminărilor din policandru. Numai copilul simți pe obraz o sărutare caldă, ca de mamă. Când îl lăsă jos, voi parcă să spuie ceva bătrânei, dar nu mai știu ce anume.

Și ieși, cum venise, de mâna buniicii. Iar din ușă mai întoarse odată capul, și zâmbi cuiva, — unui chip, care nici lui, ci doar numai sufletului lui se arătase.

Em. Gârleanu.

Vieața socială.

Am accentuat în numărul trecut al acestei reviste, că societatea noastră cultă românească e departe încă de a prezintă aceea înlanțuire strânsă, care face dintr'un număr de atomi, un organism conștient, care să-și aibă scopul său, puterea sa și funcțiunile sale proprii.

Nevoind să intru în analiza cauzelor până la rădăcina răului — ceea-ce ar' fi întrecut puterile mele, dată fiind la noi imensa felurime de elemente psihice și de manifestări sufletești concretizate în nenumărate grade de cultură, — m'am măr-ginit să invoc numai una dintre cauzele »la suprafață« — cum am numit-o eu — și să remarc însemnătatea deosebită, ce o are pentru înjghebarea unui început de vieață socială respectul pentru bunacuviință.

Poate mulți, vor fi trecut cu ușurință peste acest postulat al meu, fără să-i fi atribuit vre-o importanță mai deosebită. Căci și cu »buna cuviință«, suntem ca-și cu multe alte cuvinte, cari folosite de toți

și la toate ocaziile, ne fac să scăpăm din vedere tocmai înțelesul *originar* al cuvântului. Cu toate aceste un Goethe spre pildă recunoaște, că numai »două puteri pacinice sunt pe lume: dreptul și cuviința«.

Dar' cuviința este un produs al culturii și presupune o organizație în vederea unui scop comun.

Iată dar', *explicarea* lipsei de cuviință la noi, și în acelaș timp *indicarea* stăruințelor noastre viitoare. Lipsește — în măsura, în care lipsește — cuviința la noi, pentrucă întregă cultura noastră este încă în curs de formațiune și ca urmarea acesteia, este incompletă și organizațiunea noastră socială și e nelămurit și scopul, la care tindem. Deci, cultură înainte de toate, cultură largă și rodnică, iată, ce trebuie dat societății noastre!

Cultura de altfel este *scop* pentru sine în cursul vieții sociale a popoarelor! Dar' în acelaș tim, cultura este și singurul *mijloc*, prin care se poate ajunge la o con-

știință socială! Numai cultura ne dă criteriul pentru înțelegerea valorii faptelor sociale. Ca mijloc dar, este *indispensabilă* pentru întemeierea și consolidarea unei vieți sociale. După cum zice d. Rădulescu-Motru: »Cultura întreține între membrii unei societăți raporturile de autoritate și legăturile de solidaritate; încă mai mult, ea stabilește o continuitate în munca diferitelor generațiuni. În adevăr, bunurile sufletești, din cari e constituită cultura, sunt în realitate singurele baze durabile pentru întemeierea unei vieți sociale«.

Dar cultura poate fi diferită la diferitele popoare, după cum diferitele situațiuni exterioare aduc cu sine o gradare diferită în co-

operarea legilor sufletești. De aceea se zice, că nu există cultură, decât »naționalicește individualizată«.

De aceea și crearea culturii noastre va trebui să o îndreptăm în scopul intereselor noastre naționale.

Iată-ne dar, înțelegeți asupra direcțiunii, în care vom avea să stăruim pentru a prepara terenul în vederea înjghebării unei vieți sociale la noi!

Ne mai rămâne să arătăm și chipul particular, în care vom trebui să conlucrăm după felul și puterile noastre ca asigurând scopul final: *cultura națională*, să așezăm temeiul sigur și durabil societății noastre și tuturor manifestărilor ei de viață A. C.

SCRISOAREA I.

(Adevărul).

Dragă prietino.

În scrisoarea ta din urmă cu indignare vădită îmi scrii, că nu vrei să mai crezi în puterea și veșnicia adevărului, pentru că te-ai convins, că cel ce spune adevărul e primejduit, să fie izgonit din societate și maltratată de toți oamenii. Aproape desnădăjduit îmi scrii, că lumea asta e alcătuită numai din oameni răi și din sicofanți veșnici și din asta deduci, că *răul* e stăpânul și deci orice muritor trebuie să se subjuge acestui stăpân, dacă nu vrea, ca să fie sfărâmat de omnipotența lui. Tu găsești, că în această blăstămată vale a plângerilor numai lingușitorii, bonvivanții și berbanții de toate speciile au încăpere și cum omul e osândit, ca vrând nevrând, să-și trăiască scurta viață pământescă, această viață numai așa se va putea scurge într-o liniște aparentă, dacă va intra în vre-o castă de răi și de vrăjmași jurați ai adevărului. Deceționat îți închei scrisoarea cu cuvintele: „Ce rost poate, să aibă adevărul în lumea asta stăpânită de Satana și ce viață vrei să trăiești tu idealist nebun, când lumea asta, în care ai încăput cu trupul și sufletul tău, e începutul și sfârșitul ființei tale? Oare nu-i mai bine și mai înțelept lucru, ca să te perzi în păcatele acestei lumi, pe cari toți oamenii le conzideră de virtuți, trăindu-ți clipa

ta de viață neșicanat de nimeni, ba preamărit de toți? Trăind așa, cultivând ura față de adevăr, ascunzându-l la toate ocaziile, vei fi mulțămît, ba în ciuda lui Carlyle vei ajunge chiar fericit intruchipând prin rostul ființei tale — contrar teoriilor nitscheaniste — pe proslăvitul „supraom“. Încunjurând adevărul vei fi slăvitul societății, fătul răsfățat al petrecerilor și convenirilor de tot soiul fără a ți-se părea vre-odată pestrițe. În adunări, unde se va fixa ca program de discuție susținerea și tămâierea păcatelor, tu vorbitorul de ocazie, *atunci* vei fi mai ilustru și cuvântul tău atunci va fi mai aplaudat, când vei biciui și vei satiriza mai pătimăș adevărul. În luptele tale politice atunci vei seceră succese mai splendide, când vei ști să lingușești mai bine, să lauzi mai reușit prostia în toate gamele și când pieptul tău lovit de amândouă mâinile va scoate accente mai puternice pentru proslăvirea demoralizării ș'a făgăduințelor și fanfaronadelor goale. Pe câmpul luptei culturale reușita ta va fi desăvârșită, când vei ști laudă orice secătură a cutărui individ agreat de societate și când vei spune că numai aceea artă e măiastră, pe care o aproabă curentul și care nu-i certată cu strălucirea atotputernicilor... Deci aruncă tinere dela tine aceea armă ruginită, cărcia îi zici *adevăr*, ca nu cumva sângele tău tineresc și

dornic de vieață să se infecteze și să pieri cu voia ca un Bazarov încăpățânat“.

Cetind aceste cuvinte scrise de tine fără să veau mi-a venit în minte „misanthropul“ lui Molière. Acolo găsești un om, care se revoaltă în contra societății ca și tine și în urma revoltei acesteia se retrage dintre oameni și e firm hotărît ca să nu se mai întoarcă la ei — contrar hotărîrii tale. Tu te revolți împotriva societății, care nu respectează adevărul, dar fiindcă te-ai convins, că această societate numai așa poate să existe dacă exclude din sânul său pe adevărul pricinaș — te-ai hotărât nu să părăsești această societate — ceeace un Rousseau a conziderat de virtute — ci să reintri în sânul ei — ascultând de îndrumarea, neînțeleasă de tine, alui Voltaire — adoptând toate păcatele ei. În multe privințe ai dreptate și statorești — fără să vrei — un... adevăr. Nu greșești, când afirmi, că în lumea *asta* găsești multă învrăj-bire cu adevărul și că acesta e exclus în mare parte din sânul societății. Aprob și eu, că prin încunjurarea lui ajungi de multeori mai ușor la mulțămire și la fericire chiar. Confirm afirmarea ta, că lingușitorii și bonvivanții ca și berbanții de ocazie sunt agreeții convenirilor ș'a petrecerilor vremelnice. Recunoșc, că pe tărâmul luptelor politice de multeori se înalță la cele mai înalte trepte aceia, cari sunt dușmanii adevărului, cari sunt certăți cu dreptatea și cari predică cu îndrăsneală demoralizarea. Și nu tăgăduesc nici afirmarea, că în luptele culturale seceră succese adeseori aceia, cari se dau de antemergători ai curentelor seci și fără rost. Astea toate le știu și eu, pentrucă nu odată le-am experiat. O știu din experiență, că atunci când spui un cuvânt sincer, lipsit de orice răutate, cu gândul curat de a îndreptă și a folosi — provocî de multeori furtună, simți vrăjmășia ce se ridică împotriva ta și nu mai ai putere, să înfrunți cuvintele grele și privirile înțâpate ale acelora, cărora le-ai voit binele. Ca om care m'am învățat, să cred în puterea condeiului, am căutat nu arareori, să cer muncă reală dela cei leneși, să pretind fapte văzute dela eroii cuvintelor goale și să scamăn simțăminte sincere în cei fățarnici, cari cred că în bătaia pieptului străjuesc virtuțile... Și pe urma acestor adevăruri nu odată m'am ales cu ocară și cu amenințări chiar, cu toate, că am fost firm convins, că ceream dela ei să fie slujbașii virtuții și să devină întruchipări curate și pilde de oameni. Le voiam dară binele, un bine sincer și dăinuitor. Dar răul din ei s'a revoltat cu toată puterea ș'au respins chemarea mea, prin

care-i îndemnam la fapte mândre. Au respins-o cu ocări.

Repet, în unele privințe ai dreptate, dar nu ești lipsit de rătăcirii. Toate acestea provin din faptul, că ești prea simțitor. Întoarce-ți te rog ochii minții tale și las să strălucească ca două lumini aprinse departe pe cărările trecutului și în adâncul viitorului și vei vedea pe aceste cărări înaintând în chip de vedenii sfinte pe toți aceia, cari și-au jertfit vieața lor luptei pentru adevăr. Aceste întruchipări divine sunt sufletele veșnice, cari au descifrat taințele ascunse ale adevărului și cari au statorit pe veci legile conducătoare ale omenimii. Aceștia formează omul — conceput ca noțiune și întruchipare divină — ei sunt veșnicia vieții și prin ei s'a conceput și s'a fixat de toți cunoscuta ordine morală, pe care omenimea vrând nevrând în mod imperativ șimte necesitatea de a o observă ș'a o păzi... Un Socrate descopere adevărul, care *a fost*, dar eră necunoscut: „cunoaște-te pe tine însuți“. Dă-ți silința de a te cunoaște întâiu pe tine ș'apoi să cauți a statorî păreri și convingeri despre alții. De ești rău, degenerat și dușman al adevărului nu căută să hulești pe alții pentrucă în cazul acesta ai fi ridicol și pentru o minte serioasă ai fi nici mai mult nici mai puțin decât un criminal ordinar, care nu știi să păzești legea. Să înfrierezi păcatele cuiva numai atunci o poți face când tu n'ai acele păcate, ci în locul lor virtutea ți-e stăpână. Dar odată convins, că în sufletul tău nu sălășluesc vițiuni, cari împiedecă progresul moral al omenimii, să nu te ferești a spune adevărul. Spune-l! Dă-i forma potrivită, cea mai clasică pe care i-o poate da un om clasic prin cultura sa. Direct sau indirect nu impoartă, e vorba numai ca să nu cauți, să întuneci cu nimic strălucirea adevărului. Tot Socrate a descoperit acel „daimonion“ și l'a propovăduit. Pătruns de sfințenia adevărului el l'a predicat unor oameni cu alte vederi și alte convingeri și n'trun stat, care-și aveă o religie ș'o morală păzită cu arma legii. Pentru aceste adevăruri a fost condamnat la moarte ș'a băut cu fața senină păharul cu otravă. Dar murit-a el?.. Dela moartea lui cel condamnat de opinia publică de atunci și cel ucis de puterea statului — au trecut atâtea veacuri și el e totuș viu și viu va fi în veci... Hristos a fost răstignit pe cruce și între ocările și urletele mulțimii și-a dat sufletul. Dar el trăiește și azi și va trăi mereu, pentrucă a statorit adevărul veșnic al *Dzeirii* fără de care omul n'ar ști de ce trăește în lume, și *legea iubirii* fără de care n'ar există

mulțămire și fericire pe pământ... Galilei a pierit urit și uitat de oameni, pentru că a cutezat, să spună, că pământul se învârtă în jurul soarelui... Eminescu a pierit uitat, pentru că a avut curajul, să spună: Că toți fonfii și flecarii, găgăuții și gușății bălbăiți, cu gura strâmbă sunt stăpânii astei nații! Și pentru că îndrăznea, să spună, că societatea de atunci consideră virtutea ca o nerozie și pentru că în momente de îndreptățită revoltă spunea:

„Cum nu vii tu, Tepeș — Doamne, ca punând
[mâna pe ei,

Să-i împarți în două cete; în smintiți și în mișei,
Și în două temniți large cu de-a sila să-i aduni,
Să dai foc la pușcărie și la casa de nebuni?“

Să mai amintesc și pe alții? Aș face-o, dar uite, mi teamă, că vr'un flecar ar veni, să zică, că vreau, să-mi scot la mezat toată marfa științei. E destul atât. Tu prietin cuminte vei pricepe, că singure aceste suflete consfințite prin jertfa ce au adus-o pe altarul adevărului, formează, ființa ideală a omului. Ceilalți, mulțimea pe care o întâlnești pe toate cărările, prin toate convenirile unde stăpânește vuetul certelor ș'al ambițiilor personale, prin petrecerile, unde se expun toaletele — aceștia toți sunt niște apariții vremelnice, niște efemere,

cari în largul veșniciei, nu trăesc decât o clipă, pentru ca apoi să se piardă în nemărginitul chaos, de unde nu vor mai răsări niciodată. Eroii ridicăți în olimp cu armele linguşirii, ale minciunii, ale cuvintelor seci și prin disprețul adevărului sunt numai niște meteori, cari ca și aceștia se vor prăbuși din înălțimea lor pentru a deveni o simplă materie brută, fără nici o urmă de strălucire.

Deci luminează-ți mintea prietine! Depărtează din sufletul tău hotărîrea luată și înțelege, că singura cărare ce duce spre un bine statornic nu poate fi alta, decât adevărul. E drept, că el răsare din prigoniri și ocări, din străbateri zbuciumate pe calvare, din fâstigniri pe cruci și din moarte de mucenic — dar lumea spre care te duce el, e lumea sfântă a veșniciei. Tu cel batjocorit și maltratată astăzi, tu cel neliniștit și îngândurat, tu Lewin, minte muștrată de rostul vieții, de rostul eului tău, tu care-ți pui mereu întrebările: *ce ești, de unde vii și unde mergi*, vei găsi deslegarea acestei enigme în *ființa* veșnic viețuitoare a *adevărului*, care singur duce spre mereu căutatul ideal al omului: spre *bine*.

V. Nițescu.

CÂNTECE.

I.

*Cu zimbet mi-ai păscut gândirea
Sub ochii fără de păreche,
Dar vremea mi te-a dus departe
Și-acum ni despărțirea veche.*

*Asi vii cu fnturări de zimbet,
În ochi cu vrăji de primăvară,
Dar i-ar mai crește oar' iubirii
Și mugurii de-a doua oară?*

A. Cotruș.

II.

*Să am palat zidit pe stele
Și'n jur a ingerilor cale,
Și-atunci mai bine-ăși sta cu tine
Sub strașina căsuței tale.*

*Să fiu al strălucirii geniu
Și domnul zărilor senine,
Ași părăsi nemărginirea
Și'n zimbete-ăși veni la tine*

A. Cotruș.

PE DRUM.

*Peste văi zefirii plâng
În suspin de șoapte
Cădrii dorm sub zimbetul
Yiselor de noapte.*

*Și prin freamătul de flori
Cântec trist pătrunde
Plânge valea'n murmurul
Glasnicilor unde.*

*Când din zări clipesc duios
Lacrimi de stele
Pentru ce nu vii să-mi curmi
Dorurile mele?*

*Am fi singuri prin pœni,
Blândă visătoare
Ne-ar strôpi cu razele-i
Luna călătoare.*

*Și când lun'ar trece'ncet
Yârful de jugastri
M'ar pătrunde farmecul
Ochilor albastri.*

Hyperion.

Chestii locale.

În a. 1866 a apărut la Paris o carte despre Moldo-Valahia datorită dlui G. Le Cler, din care vom cită câteva pasaje, cari ilustrează cum nu se poate mai bine, viața de pe acele vremuri din București și din toată țara românească. Le voi cită, pentru că un alt francez, d. Marios Roques, care a petrecut numai câțiva ani înainte, la noi, pentru a studia cestiunea noastră națională, a cules cam aceleași impresii și din raporturile noastre de azi din Transilvania.

Astfel d. G. Le Cler zice între altele: »Nu există țară, care să se laude cu civilizația ei, și în care resursele unei convorbiri spirituale să fie așa de nule»; — »În casele, în cari tronează reginele zilei, ești redus la o ciripeală, la o vorbărie neconținută... în care toate formele clevertirii se istovesc în de obște»; — »o vorbă cu două înțelesuri, un fleac, au mai mult succes, decât o cugetare serioasă«. Iar într'alt loc: — »Atâta prisos și atâta lipsă desăvârșită!« — »Atâta lux și atâta mizerie«... »fără vre unul din simplele elemente de gospodărie etc*).

Dacă ne dăm bine seama de raporturile noastre din Ardeal și țara ungurească, observăm numai decât, cât de potrivită e și pentru relațiile noastre de acum, caracterizarea, ce o făcea în 1866 d. G. Le Cler societății din București!

O pildă vie este tocmai orașelul nostru!

Atâtea fonduri și capitaluri îngrămădite, și atâtea mizerie și nemulțumire pretutindeni! Biserici în ruină, gata să se demoleze; cimitere neîngrijite; școli cu scăderi și lipsuri, într'un fel ori în altul! Biblioteci cu mii de volume, fără să le poți trage folosul, fără ca mulți, foarte mulți, să știe măcar de ele! Unul dintre cele mai puternice centre economice din întreg Ardealul și nici macar o magazie de bucate! Atâția meseriași destoinici, lăsați numai pe propriile lor puteri, nesprijiniți de ai noștri! Atâtea societăți și reuniuni cu așa desăvârșită lipsă de inițiativă proprie! Atâția intelectuali de seamă și o viață socială așa de nulă!

Și câte s'ar mai putea înșiră aci?!

Iar dacă să găsește cineva, care să încerce remediarea acestei stări de lucruri,

se întâlnește numai decât ca pretutindeni în Ardeal, cu acelaș stereotip răspuns: »suntem săraci, nu putem face, nu avem bani!«

Și ne lăsăm școlile în pericol de a-le pierde, dascălii nemulțumiți până la revoltă, societățile tânjind, așezămintele de cultură la voia întâmplării și idealele... să zboare!

În vremea asta însă se infiripează bănci, cari împart dividendă de 15%, bănci cu capital social de sute de mii și cu depuneri de milioane! În vremea asta singuratici grămădesc averi peste averi — ce le pasă lor, dacă cărțile din biblioteci le umple praful și le mănâncă molii!

Și cam așa stăm noi cu sărăcia noastră pretutindeni!

Sărăcie în duhuri, sărăcie în voință bună, sărăcie în abnegațiune, iată sărăcia noastră!

Cercetați numai balurile și priviți la grațioasele »regine«, gustați numai din mâncările »săracilor« noștri, și interesați-Vă de îndeletnicirile lor și veți recunoaște cu toții fără de zăbavă, că nu e o minciună mai sfruntată cu care căutăm să ne acoerim nimicnicia și nepăsarea noastră față de tot ce reclamă o leacă de altruism, ca-și afirmarea »sărăciei« noastre!

Veți unî glasul vostru cu a lui G. Le Cler și veți exclamă uimiți: De unde »atâta prisos și atâta lipsă desăvârșită!.. Atâta lux și atâta mizerie?!

*

Dar se pare, că la noi, în Blaj, încolțește totuș o dispoziție mai bună, care ne face să sperăm în remediarea acestor rele. Încep oamenii a-se interesă de una și de alta, încep să discute și să încerce chiar. Astfel, o înfăptuire vrednică de remarcat este însoțirea economică-comercială »Plugarul«, constituită în adunarea generală dela 31 Martie a. c.

Problema, ce și-a propus aceasta însoțire este pe cât de mare, pe atât de folositoare, căci ține seama de trebuințele reale ale poporului nostru și e de natură a pătrunde în masele mari. E important programul său de muncă, căci are de scop, ca tocmai pe terenul cel mai neglijat până astăzi la noi să pornească un început de

*) N. Iorga.

organizare, care are să ne fie un sprijin puternic în lupta de apărare și consolidare națională.

Iată, câteva puncte mai importante din Programul, ce și-a propus a realiza:

să promoveze *toate* interesele economice-comerciale ale poporului nostru,

să înființeze *magazine* de lemne, de bucate și de rechizite economice,

să înființeze *școli de agricultură și de industrie,*

să înființeze *bănci populare, tovărășii sătești, lăptării, untării,*

să *intermedieze tot felul de vânzări și cumpărări,*

să câștige *seminte, mașini și alte rechizite* de lipsă pentru membrii ei,

să *înlesniască și intermedieze arândarea. subarândarea și parcelarea de moșii,*

2 să *edeie cărți folositoare* pentru popor,

să *țină cursuri practice și prelegeri* populare în domeniul economiei și comerțului,

să *înființeze unele fabrici* pentru producerea articilor celor mai de trebuință poporului ș. a.

Cu un program așa bogat, așa de vast, dacă s'ar realiza numai pe jumătate și încă și-ar avea însoțirea aceasta importanța sa. Ceeace ridică însă mai mult nimbul acestei însoțiri și ceeace onorează pe bărbații inițiatori, este faptul, că s'a prevăzut în statute că după subtragerea alor 50% după quotele plătite, cel puțin 50% vor fi destinate pentru scopuri obștești. Iar quotele fiind numai de 10 coroane, este dat fiecui să contribuie la o operă folositoare.

De acest spirit de am vedea că sunt conduși cei chemați, și pe celelalte multe terene, ce ne stau deschise, ce ușor ne-ar fi să punem temelie de nou a Blajului și să ne creăm astfel în bătaia valorilor măcar un punct de razim.

A. Ciato.

Cronica literară.

Frigurile critice.

La popoarele culte, critica literară înseamnă manifestarea adevăratului interes, ce-l poartă poporul sau gânditorii aleși ai lui față de sferele literare, înseamnă o tălcuire mai largă, mai pe înțelesul tuturor, a ideilor și sentimentelor, cari sunt cuprinse

într'o operă de artă. Criticii, într'alte țări, sunt mediatorii între scriitor și publicul cetitor, și sunt cazuri când scriitorii cu adevărat talent au pătruns în conștiința, în aprețierea publicului, numai în urma pășirii energice a unui critic cu calități reale. Dar în țările acestea criticii sunt și așa de rari, cu mult mai rari decât scriitorii.

Noi ne deosebim, în chestia aceasta, foarte mult de popoarele culte ale Europei. La noi, cum se face critica de vr'o 15 ani încoace, nu poate fi vorba de o adevărată aprețiere a operelor de artă, literare, criticile ce să scriu la noi nu pot fi socotite de o manifestare a interesului ce'l purtăm toți, ori îl poartă gânditorii aleși ai neamului față de o operă literară.

La noi, să ni-se ierte cuvântul, critica e o reclamă. Până când ar fi trebuit să ne începem și să ne sporim reclamele comerciale, agricole etc., — singurele terene unde reclama are loc — am început dintr'una cu reclama producțiilor de artă, unde nu va avea nici când loc, chiar dacă am fi mai americani decât americanii.

Azi la noi, fiecare revistă, își are criticul său, fiecare scriitor aproape are pe unul doi cari să-l laude și pe unul doi cari să-l hulească. La noi dacă apare o revistă reprezentând un drum în literatură, apar de-odată trei-patru, cari s'arete alte căi, ori iasă vr'una care să n'aibă nici o pretenție ci să fie a tuturor. Vorba vine »că a tuturor să fie« dar dela al doilea, treilea Nr. vezi că izbește cu copita în toți cari nu scriu în ea.

Și care să fie cauza acestei apariții? Cauza principală e foarte prozaică, e de tot comercială, e ceea ce aduce reclama în lumea comercială pretinzându-se: interesul material. Dar de-aici ajungem la baza răului ce ne bântue. Interes material în chestii de aprețieri literare nu pot să aibă decât indivizi pentru cari scrisul e numai o condiție de viață, de traiu, și nu-i o necesitate izvorită din sufletul lor. Cu alte

cuvinte critica la noi o face ori și cine, dela gimnast până la cutare tinăr necăpătit, critica rămâne pe sama tuturor, cari n'au reușit în poezie, în roman, în nuvelă. ~~Excep~~ [?]țiile, cari totuși sunt, har Domnului, le vom aminti mai pe urmă.

Azi, majoritatea criticii noștri, are următoarea evoluție. A reușit, tinărul, să publice un articol, cine știe în coada cărui ziar, ori reviste. Sau dacă a fost poet, și n'a putut urca olimpul nici pân' la brâu, lovește — iar într'un articol — pe cei ce i-au ținut calea. Când apare articolul, se face cetit cu puterea îți scoate cu el ochii, până nu iai revista ori ziarul în mână. Și nu-i omul acela, care să spună o nebunie fiind mai mulți de față, ca nebuniasă nu mai prindă la doi-trei. Și astfel individul se alege cu partizani, cu oameni cari îl adoară. Și dacă individul — ulterior — ajunge în poziție înaltă, ucenicii de odată, ori cei noi »jurant in verbo magistri«. Și ori din nepricepere, ori din fală și răutate, acest magistrul, răzimat pe gloata sa, nu mai crede în nimic decât în cântecul său. Și și face de regulă, dușmani, — pentru că sunt mulți ca dânsul — se ia la hartă cu toți, și aduce o întreagă vieță de luptă literară la părere, iar în realitate pentru două trei idei ce i-s'au sălășluit în cap, ori mai ales, pentru ambiție, pentru a fi șef.

Evoluția aceasta e a celor ce se țin mai mari în critica noastră. Se vede bine, c'aici nu-i mai mult vorba de explicarea, de comentarea cutărui scriitor, nu-i mai mult vorbă de opera literară cutare, ci de teoriile mele ș'a tale, de reputația mea sau a ta. Cealaltă mulțime mare a criticilor noștri, așteaptă până ce unul din cei mari bate toaca de metal, ș'atunci, asudând, s'apucă se ciocănească și ei în toacele lor de scândură șubredă.

Se va zice: E un fapt îmbucurător că 'n ziua de azi se face amintire mai multă, se scrie mai mult de cutare volum de poezii ori de nuvele. Lumea, publicul

numai așa începe să se intereseze. Foarte adevărat. Numai cât cei ce scriu, să fie adevărați critici. Să scrie din interesul și pentru interesul operei cutare, conștii de valoarea lor. Dar' când voiu apreția o carte numai pe motivul că cutare autor mi-e prietin, ce folos are publicul de interesul ce i-l deștept față de cartea aceea? Dacă voiu scrie despre o carte proaspătă, voiu scrie rău, numai pentru că dușmanul meu în critică a scris bine, voi adăugi cu ceva la cultura literară a publicului? Dacă voiu laudă o carte, pentru că unul pe care-l țin eu mai mare, a laudat'o, ce folos am adus literaturii noastre?

Dar criticii noștri s'au dedat astăzi nu numai cu aprețierea unui volum, ci avem indivizi cari judecă bucată de bucată, fiecare poezie, fiecare nuvelă ce apare printr'alte reviste. Am înțelege indeletnicirea aceasta când materialul criticii noastre generale asupra scriitorilor ar fi epuizat, când critica ar trebui să se ocupe cu amănunte. Dar vede ori cine că la noi un critic adevărat are mult teren de activitate încă..., în care au și muncit și muncesc adevărații critici cari îi avem. Am înțeles și ne-a plăcut lucrul acesta, când el a fost specialitatea *unei singure reviste* românești, pentru că eră o noutate, și pentru că ni-se dă în cronicile acelea literare adevărate îndrumări și aprețieri bune în celea mai multe cazuri. Le dădeă unul din puținii critici actuali, și cel mai profund dacă ar lucră totdeauna cu deplin răgaz. Dar când specialitatea asta au adoptat-o aproape toate revistele, ba chiar și ziarele, trebuie să spunem, că ni-se pare o critică prea iefuină, ni-se pare mai mult un tărăboiu ce se face din diferite interese.

Dar se va zice: Literatura de azi încă nu e mai bună decât critica. Cum e sacul așa și petecul.

Se poate ca literatura de azi să nu ne fi dat pân' acum ceva neperitor. Dela Alexandrescu la Eminescu, dela el la Coșbuc și de aci cine știe când ne vom

opri la un alt nemuritor prin ideile, prin judecata înaltă, și simțirea veșnic adevărată.

Dar pentru că azi literatura n'a produs opere neperitoare, nu urmează că toată lumea are dreptul s'o critice. Dimpotrivă, chiar într'o astfel de epocă sunt mai puțini cei chemați în critică. Pentru că un scriitor genial fără să-l țină de mână vr'un critic, fără să-l conducă, se înalță el din puterea lui. Și dacă nu-l recunosc toți contemporanii, îndată, îl recunosc mai târziu, chiar de nu i-s'ar face nici o critică.

Dar scriitorii de-a doua și a treia mână, talentele, au în celea mai multe cazuri lipsă de o critică temeinică. Pe aceștia îi poate îndreptă sau îi poate nenoroci o critică, după cum va fi ea, cu pricepere și adevărată, sau falsă și preamăritoare.

Și geniile se nasc rar la popoare. Trebuie să ne îndestulim și cu talente. Și-i o mare greșală împotriva scriitorului a publicului, împotriva culturii noastre, de a lăsa scriitorii de talent, pe cari ni i-a dat Dumnezeu, pe gura criticilor celor mai mulți din ziua de azi. Cel puțin n'am cetit, decât cu trei sau patru excepții, dări de seamă, critice, în timpul mai nou, din care să fi crezut că a putut să *invețe* ceva scriitorul căruia se adresă, din cari publicul să-l fi putut cunoaște și înțelege mai bine.

Ș-am voi să ne spunem o dorință, care, credem, e a multora. Când au început să scrie Caragiale, Vlahuță, Slavici, Delavrancea, să scrie mai des, și să ne desfăteze din nou cu operele lor, n'ar trebui oare, n'ar fi de dorit ca, de pildă, domnii Maiorescu și Gherea să ne surprindă și Dlor? Nu pentru alta, dar pe lângă criticii buni de azi, ca dnii Iorga, Chendi, Bogdan-Duică, cari scriu de altfel foarte pe scurt, abia notițe — afară de Dlor nu mai sunt alții, cari să fi privit critica de o artă, și cari să înțeleagă rolul mare ce-l are o adevărată critică în mulțimea talentelor, și de mulțea a talentelor mediocre.

De vr'o 10—15 ani, dar mai ales în anii din urmă s'a întemeiat o lume literară cu zeii să-i cu închinătorii săi deosebiți. Ar fi pentru noi poate decepție, dacă s'ar ridică vr'unul al cărui cuvânt a fost ascultat de foarte mulți odată, s'ar sculă și ne-ar arăta întraltă lumină produsele literare din timpul din urmă. Dar decepția n'ar fi nimic, dacă s'ar aduce după dreptate această decepție, ar fi chiar de dorit.

Însă dreptatea, adevărul, nu ni-l pot aduce decât foarte puțini. Și acești puțini ar fi de dorit să se ridice, ca să se astupe gura celor mulți, cari și așa nici un folos nu aduc culturii literare a publicului, nici scriitorilor, ci îmbată numai lumea cu apă rece. Suntem siguri că dacă vr'unul din cei chemați s'ar ridică cuvântul, n'am mai asista la sfzile țigănești de prin reviste și ziare, n'am fi siliți să cetim într'un loc că cutare e porodită de mare scriitor, iar în alta că-i un biet neputincios. Atunci copilandri ar putea să-și vadă de studii și de viitorul lor și nu s'ar mai înjgheba atâtea cercuri literare. Atunci, în sfârșit, n'ai mai ajunge să vezi inconsecvențe așa de mari, ca de pildă când iese autorul mai întâiu în public, să fie primit cu osanale, iar când iese a doua-oară, mai desăvârșit, să se facă toți că nu-l văd. **Verax.**

Octavian Goga: Ne chiamă pământul,
poezii. București »Minerva« 1909, pag. 147.

Se împlinesc șapte ani, de când ne plimblam într'o după amiază de Mai cu prietenul Goga. Eră o gălăgie infernală pe calea Kerepesi — astăzi Rákóczi — uruit de trăsuri, clopoțele de tramwayuri și o lume grăbită, în neîntrerupta-i goană... Plămădisem în gândul nost »Luceafărul« — și cum nu mai eră mult până la apariție, ne îngrijam de materialul nrului prim. Mergeam în parc, să cetim în tihnă materialul, dar până să ajungem, el începù să-mi cetească, în huetul vavilonic al bulevardului:

Iar gândul ăst păgân îmi paște mintea,
Ascultă-l tu cu degetul pe buză:

Când ochii tăi stau atinți asupra-mi
Și-și tremură ispita lor aprinsă
Cu dor prelung, cu dulcea lor sfială,
Frumoaso! --

Pe buza ta păcatul când zâmbește,
Un ucigaș al minții înțelepte,
Stapân tiran al patimelor mele,
F'emeie! —
Și brațul tău molatic când cuprinde
O undă doar din valurile negre,
Atunci,
Să 'ncremenești în marmură cioplită.

Era minunata rapsodie, apărută în nrul dintâi al »Luceafărului«. În gălăgia străzii, prindeam abia câte o imagine luminoasă, din vorbele lui, întrerupându-l, cerându-i câte o lămurire, excepționând câte o imagină ce mi-se părea nepotrivită, laudându-i pe cele reușite. Ce mult mi-a plăcut, când el zice femeiei:

Minciuna

Cea mai frumoasă a vremii călătoare,
Înmărmurită 'n marmură curată.

Despre rapsodia aceasta s'a zis într'o revistă din România, că se va vorbi *mult* despre ea în literatura română. Adevărat, că constatarea aceasta s'a făcut numai *după* apariția primului volum al poetului, când critica i-a deschis cu multă dragoste porțile Pantheonului..

Dar nu s'a spus nici un cuvânt măcar despre această poezie, la apariția ei, — și prea puțini știeau, sau se interesau, că cine se ascunde sub pseudonimul Othmar, Agoy, Sanherib, *Nic. Otavă*... etc.

Pseudonimul din urmă a început totuși a trage — după 2—3 ani — atențiunea asupra unui poet, care scrisese și publicase deja o mare parte a celor mai bune versuri.

Azi, când apare volumul al II-lea și numele poetului trece din loc în loc pe aripile gloriei, îmi place să-mi amintesc de primele lui încercări de aripi, la cari am fost și eu martor, pe vremuri. »Cantorul Ciunpoi», »Acasă», »Nepotrivire», »A fost odată», »Tempora» sunt versuri de primă tinereță, apărute prin »Luceafărul» și »Tribuna literară», în cari ochiul ager al criticului ar fi putut cunoaște încă de pe atunci — ex unque leonem. Dar nu l-a cunoscut decât mai târziu și acum, că cetește în volumul al 2-lea al unui scriitor recunoscut lucrurile aceste, i-se vor părea tot așa de bune ca și cele de mai târziu.

Mie unuia îmi plac mult poeziile din epoca dintâiu. Rămân ce e drept mai la suprafață, dar candoarea imaginilor, claritatea limbajului rivalizează adesea cu a celor de mai târziu.

»Acasă» conține versuri așa de limpezi:

Câți ani vor fi de când te-ai dus?
Mai spune-ne cum ai umblat?
Fără astâmpăr îmi erai
Și cât ești azi de așezat.

Nu te-ar cunoaște nici de cum
Să te 'ntâlnească 'n drum vecinii,
Vezi, ieși în poartă și le zi
— »Măi știți, eu sunt feciorul Linii«...

Te-ar ride fără crezământ
Ne-cum în drum să te oprească, —
Și-ar zice »Uite-un domn aici,
Dar nu-i de legea româncască.

Iubita, care îl întreabă plângând, cu o dulce mustrare »De ce te-ai dus la învățătură?» eră pe atunci:

o fată sănătoasă

Cu gând senin curat ca de mărgean,
Ce-a adormit cu coatele pe masă
După cetirea primului roman.

Cât de clare sunt aceste șiruri de primă tinereță alături de enigmaticul din poezia »Sufletul» (pag. 104) de mai târziu!

În poeziile de mai târziu, poetul ni-se prezintă în aceeași lumină, ca în volumul dintâiu. Titlul însuș al cărții, poeziile cu fond filozofic mai adânc (*Pecunditas*, *Prăpastie*, *Cosașul*, *Portret*, *De de mult*, *Graiul pâinii*) pot fi iscălite cu toată liniștea de autorul răzvrătit al »Clăcașilor».

La cea dintâiu pagină ne spune, că gândurile n'au să sboare în înălțimi transcendente, ci rămân jos în pulbere, unde înfrățindu-se cu țărină, vor aduce roade îmbelșugate:

Nu sus în cer! Vă biruie înaltul,
Curmați-vă cărările spre stele,
Rotind răslețe 'n praful de pe uliți
Vă vreau acolo gândurile mele!
Cădeți, cădeți voi frunze deslipite,
Pe câmpul larg, în sbor, vă poarte vântul
Și vă 'nfrățească rostul cu țărină:
Pe urma voastră va rodi pământul.

»Prăpastia» este cea mai puternică poezie a volumului. Un moșneag în portul dela țară îi amintește de viața dela sate, și poetul, confundat în viața de oraș, se luptă cu cei doi potrivnici, cari îi răsar deodată în suflet. Unul îl chiamă la obârșia curată a copilăriei lui:

»Mă du departe, mai departe! La munți cu fruntea
[de zăpadă,
Să sorb din freamătul pădurii ș-al ierburilor din
[livadă!
Să mă 'nfioare tainic brazii, când tremură din
[aripi vântul,
Dă-mi largul bolții instelate și fă-mă frate cu pă-
[mântul!
Mă du departe, mai departe! În satul sămănat
[sub munte,
La casa cu ferești înguste...

Celalalt îi strigă în aceeași vreme:

— »Nu simți orașul cum tresare sub turnurile de
[aramă?
N'auzi vârtejul lui năpraznic... nu-l simți pe nume
[cum te chiamă?

Nu-l vezi în haina lui de flecări cu veșnica nea-
[dormire,
Cu sbuciumul atâtor patimi . . . atâta sete de mărire?

Lupta rămâne nehotărîtă, în încâierarea de
moarte a celor doi dușmani:

Împins de visele deșerte, zădarnic drumul tău îl sui,
Biet călător, în lumea asta, *tu nu mai ești al ni-*
[mănuu!

Cât de puternic e desnodământul acestei
lupte zădarnice, pe care iubita dela sate, îl spune
așa de simplu: »De ce te-ai dus la învățătură?»
»Cosașul«, în care autorul se întreabă:

-- Trudită, chinuită coasă,
Vei mai cosi tu numai iarbă?

și »Graiul pâinii«, cu încheierea:

Sunt duhul răsvrătirii negre
Înfricoșata zi de mânc, --
Cum și-au dospit amărăciunea
În bucătura mea de pânc. --

sunt surori dulci cu cea mai puternică poezie
din volumul anterior: Ciăcașii.

De-o duiosie mare e și »Zile rele« crâșma
veche pornită spre ruină. La început se resimte
binișor influența lui Petofi, dar încheierea e de
toată originalitatea:

Sub fereastra ta un jidov numără viclean din gură,
Tremurând de-o sete neagră uricioasa barbă sură.
Intr'un chip uitat sub grindă șede-un biet sfânt
Niculaie.

C'un obraz brăzdat de drumul picăturilor de ploaie,
Mustrător ridică-un deget, par'c'ar vrea să zică sfântul:
Doamne, câte lifte rabdă pe spinarea lui pământul..

De încheiere, pentru a scuză lipsa altor
citate, cari se impun (Parvenit, De demult,
1907 etc.) reproduc în întregime »Scrisoarea«
deosebit de drăguță și discretă a iubitei dela
sate;

Vezi cum trece vremea
Și tu tot departe,
M'am gândit acuma
Să-ți trimit o carte.

A n'florit mușcata
Din grădina noastră
Și-i atât de roșu
Macul din fereastră...

Straturile 'n luncă
Toate-s sămănate --
Și-ți spune nănașa
Multă sănătate.

Și mai este o veste,
-- Știi tu, nene, oare? --
Peste-o săptămână
Mărităm pe Floare.

Tata-i dus' la târguri,
Mama stă și coasă
Și tot plânge biata,
Că nu ești acasă.

Eu pe gânduri dusă
Trec scara 'n ogradă
Plâng acolo 'n taină,
Plâng să nu mă vadă ...

Bată-le pustia
Cele țări străine ...
Ne gătim de nuntă
Și gândim la tine ...

Al. Ciura.

Note politice.

Macedonienii la porțile Constantino- polului.

Iarăș ne e dat să vedem, după un lung
interval de timp, o armată puternică sub mureii
vechi ai bătrânului Constantinopol.

Pe văile, cari în vremile vechi, au fost
călcate de atâtea oștiri răsboinice, peste colinele
Thraciei înaintează armata, care formează elita
puterii armate turcești. Înaintează în liniște, pă-
zind disciplina, dar ferm hotărîtă să apere din
toate puterile drepturile garantate în constituție.

La știrea, că o parte a armatei turcești a
călcat jurământul dat, s'a ridicat partea cea mai
bună a armatei, să apere drepturile periclitate.
Căci ei au văzut în pericol bunul cel mai sfânt,
pentru care au luptat și suferit cei mai buni
dintre Osmani: libertatea constituțională! Și nu
numai corpul ofițeresc al tinerilor turci, ci în-
treagă provincia, acest leagăn al libertății turcești,
s'a ridicat ca un singur om! Zilele lunei lui
Iuliu a anului 1908 se repetară, voluntarii se
adunară din nou ca un potop sub steaguri și
văzduhul răsună din nou cutremurat de strigă-
tele de libertate.

Dară de astădată este cu mult mai grea și
mai serioasă problema armatei liberătoare. Li-s'a
arătat și Turcilor, că libertatea nu mai e astăzi
un vis de fecioară, la care s'ar putea ajunge prin
fluturări de flamuri și prin urale de înfrățire.
Libertatea s'a dovedit ca un bun foarte greu de
câștigat și încă *mai greu de păzit*, un bun, care
a fost preaslăvit de toți, dar numai de puțini a
fost și înțeles aievea.

Dară începe a-se face lumină și în chestia
turcească, cei lași și lingușitori se dau cu spaimă
înapoi, îndoielnicii prind nădejde, intriganților

li-s zilele numărate, și toată națiunea turcească urmărește cu simpatie mișcarea trupelor din Macedonia, din acest cuib de vulturi, căruia i-a revenit din nou rolul, să aducă mântuirea statului turcesc.

E înălțător să vezi o armată în picioare, nu însă pentru a aduce jaf și pustiire, ci pentru a asigura cu adevărat pacea, ordinea și moralitatea. Vezi puterea în serviciul unui scop demn de omenire și aceasta nu poate să afle decât aprobarea tuturor.

Noi, cari în situația noastră, am știut să păstrăm neultragiât respectul pentru ideea libertății, nu putem decât să urăm izbândă deplină nobilei porniri de emancipare politică a tinerilor turci.

Religia Islamului, nu va pierde prin aceea, că va deveni iarăși ce a fost pe vremea Chalifilor mari: înaintemergătoarea progresului și susținătoarea dezvoltării pacifice.

Informațiuni.

Iubileul de 70 ani al Măj. Sale Regelui Carol I. În 20 Aprilie s'au împlinit 70 de ani dela nașterea gloriosului domn al regatului român, Carol I.

Un trecut de glorie, de alcătuirii superbe, de prosprietate continuă, de înțelepciune rară!

Acest Principe genial, care încă de tânăr a atras asupra sa atențiunea bărbaților distinși, cunosători de oameni, încât însuși Moltke a avertizat, că despre El va vorbi încă istoria; acest Erou falnic, care în mijlocul războaielor învăță soldații să tubească musica șueratului de gloanțe și de șrapnele; acest Domnitor, cuminte și înțelept, care a condus validitatea energiilor politice, economice și sociale ale țării spre binele și prosperitatea ei, destilând caracterele și nelăsând pe nimenea să cadă; acest diplomat de seamă, care a săpat în bronz temeliiile de existență și de glorie viitoare a regatului român și care a eluptat pentru țara sa acel înalt prestigiu, care o face să fie recunoscută ca un *factor important* în concertul puterilor europene; acest bărbat și om, care cu vieața Sa cumpătată, laborioasă și pururea îndreptată spre idealele mari, a dat exemplul onestității, a cinstei, a vredniciei omenești; acest nume scump și mare care în cununa Regilor, câți s'or fi părăndat pe tronuri e un punct de razim, de strălucitoare lumină; acest Rege al României, i-și serbează jubileul de 70

ani dela nașterea Sa încunjurat de reverință, de dragostea și de alipirea fidelă a întreg poporului Său.

Câtă mulțumire poate să-i inunde sufletul, când rotindu-și ochii în jurul Său toate semnele-i arată, că opera Lui, problema vieții Sale e perfect îndeplinită.

Ca o recunoaștere omenească, ca o ilustrare a valorii Acestui om providențial, care în raporturile omenești este totuș numai regele unei țerișoare dela Dunăre, ne vine distincțiunea măgulitoare a celui mai competent for astăzi, a celui mai puternic și mai civilizât imperiu, a Germaniei neînvinsă, care Î-l primește de Feldmarschall al glorioasei Sale armate.

Nu trebuie să fi Român, ci să fi om numai pentruca să-ți simți înlănțuit tot sufletul de un sentiment de dragoste și stimă, când auzi astăzi pomenindu-se numele regelui Carol I-ul!

Si după 70 de ani de vieață, dupăce opera vieții Sale și-o vede înfăptuită, ce i-s'ar putea astăzi mai omenește ură, decât o sănătate viguroasă, ca să poată gusta din mulțumirea, pe care singur și-a creat'o, și care le e dată la așa de puțini.

Ne unim dar glasul nostru cu al fraților din Regat, când zicem din tot tremurul și cutremurul inimii noastre: trăiască Regele Carol în pace și onor!

* * *

† **Elena Cuza.** O veste dureroasă a străbătut toate inimile românești, umplându-le cu o adânc simțită jale.

Domnița Elena Cuza, consoarta fostului Domn al principatelor unite, a încetat din vieață la Piatra-Neamțu din Moldova, în etate de 84 de ani.

Model de bunătate, de jertfă și iubire, numele Ei e nedespărțit de istoria ultimelor decenii.

Lăsăm să urmeze din »Neamul românesc« un panegiric scurt, dar remarcabil scris de dl Iorga, care ilustrează mărimea pierderii îndurate:

«A murit la Piatra-Neamț femeia ideal de bună și modestă, care a fost Măria Sa Doamna Elena, tovarășa lui Vodă Cuza.

Sunt sicrie, pe care nu se depun nici florile cele mai din inimă închinat. Orice laudă, orice semn de durere pare nepotrivit față de mărimea simplitate a ființei pământești care, trăind între noi, cei plini de neajunsuri și păcate, a dus curată vieață cerească, asemenea îngerilor.

Dintre aceste ființe alese, a fost Doamna Elena, a cărei viață întreagă înseamnă uitare de sine, iertare pentru alții, binefacere ascunsă de lume.

Odihnească în pace în acel pământ al țării, despre care spunem că numai cine s'a născut în cuprinsul lui poate să-l iubească!

Pentru noi, cei ai pământului acestuia, ea n'a murit: icoana ideală s'a ridicat numai, prin cea din urmă, dacă nu și cea mai grea suferință, ceva mai sus și un glas din timpurile mai bune a tăcut.»

* * *

† Alexandru Mocsonyi. S'a stâns și Alexandru Mocsonyi, cea mai distinsă autoritate la noi, cel mai nobil și mai temut războinic și cel mai loial și mai generos potrivnic.

Iată, cum îl caracterizează din incidentul morții sale, unul dintre cunoscătorii lui cei mai de aproape, care însă a fost totdeauna un hotărât contrar al politicii sale: dl Aurel C. Popovici, într'un număr recent al »Sămănătorului«:

»Mocsonyi a avut o situație excepțională. O inteligență neobișnuit de limpede, un caracter de bronz; o avere foarte mare. Nu i-a lipsit decât temperamentul omului politic. Eră statornic, dar lipsit de energie, de inițiativă, de dor de acțiune.

Am cuvinte să cred că n'a văzut situația, mai ales de pe la anii 70 încoaice, decât prin prisma unei, aș zice, istorice supărări; a unei mâhniri naționale, foarte explicabile, nu-i vorba, ce parcă mai ales în dânsul se întrupase. El n'a uitat, și n'a vrut să uite nici-odată, eă împăratul Francisc Iosif I. ne-a sacrificat, fără împotrivire. Dar Mocsonyi eră un om cu deosebit tact politic. Eră distins și în supărarea sa. Distins prin cumpăt în idei, prin forme alese în rezistență.

Politica împăratului, cu desăvârșire filomaghiară, el, firește, nu o mai putea susține; cea ungiurească, mai puțin; iar Români i-se păreau slabi. Nu erau slabi de fapt, — ci așa i-se păreau lui. Pentrucă el însuș nu i-a prea cunoscut, și pentrucă el însuș eră un om suferind. Români puteau fi cu mult mai tari, decum i-se păreau lui. Dacă Alexandru Mocsonyi ar fi fost om de acțiune, *ein Talentmensch*, cum zic Nemții. Închipuiți-vă un Mocsonyi, atât de inteligent, atât de cult, de bogat și cu prestigiul unei vechii familii de patricieni, pe care tot poporul o respectă și o iubiă, închipuiți-vă zic că acest Alex. Mocsonyi ar fi inaugurat *de mult, el însuș*, singura politică rațională în Transilvania: o activitate *parlamentară cu tot cumpătul, dar și cu toată energia ce comportă o asemenea politică*, — deci cu o inteligență și puternică organizație *vie* (nu pe hârtie!..)

Eu am spus-o adese-ori: dacă Mocsonyi însuș nu depunea, deja prin anii 1870, armele parlamentare; dacă din contră, el însuș ar fi căutat să se termine odată cu acea nespus de greșită politică »pasivistă« a Ardelenilor, — și el putea izbuti chiar atunci, — e aproape sigur că Români nu ajungeau în situația deplorabilă, în care se sbat de patruzeci de ani. Am credința că această situație se putea evita, cu Români așa cum sunt! Dar Alex. Mocsonyi ar fi trebuit să facă, ceea ce au făcut și fac tot câți vor să combată în mod hotărât o demagogie periculoasă: să lupte sistematic, și de zi, în contra ei! Să lupte în mod real! Nu prin două-trei biete gazetute, (*»Luminătorul«*!), ci mai întâiu printr-o presă serios organizată, — iarăși o întreagă »chestie« pentru mulți! — și apoi pe toate terenele vieții publice: prin intruniri, prin asociații politice, prin alegeri, în Parlament, în congregații, în comune, prin Memorande și deputații la Viena ș. a. Căci atunci se puteau face toate acestea! Ungurii nu îndrăzneau să ne violenteze atunci, cum au îndrăznit 20—30 de ani în urmă! Și împăratul eră mai ușor de

convins atunci decât după atâtea decenii de »pasivitate« idilică. —

Dar Mocsonyi, pe lângă multe calități nobile, n'a avut, din nenorocire pentru noi, energia necesară omului politic. El a fost prea mult teoretic, prea puțin practic. În »Conștiința Națională«, pe care a publicat-o mai întâiu în Almanahul »României June« dela Viena, — tocmai atunci eram și eu în comitetul acestei societăți — el se arată naționalist din școala italiană. Fără a face vre-o paradă de erudiție de prisos, el se vede totuși a fi fost inspirat în mod prea unilateral de Mazzini, Mancini, Mammiani și alți teoreticani italieni ai principiului de naționalitate, cu excepția că nu eră revoluționar. Și de aceea, toată nădejdea lui eră că »curentul dinamic« — cum se exprimă el — va fi înlocuit, în desvoltarea popoarelor, de »curentul etic« — și, în aceeași măsură, toate naționalitățile se vor constitui în mod liber, în unități naționale.«

Posta redacției.

Din lipsa de spațiu, vom da numai în numărul viitor bibliografia cărților sosite la redacție. Tot din acest motiv le rămânem încă datori cu răspunsul colaboratorilor, a căror lucrări nu au putut fi publicate.

Vom înregistra numai cărțile și revistele, cari ne vin la redacție.

Cu schimbarea personalului administrativ, s'a întâmplat, că unii dintre vechii abonați a-î »Rev. pol. și lit.«, nu au primit numerii 11 și 12. Doritorii de a primi acești numerii sunt rugați a se adresa redacției.

Rugăm pe toți aceia, cari nu vor să aboneze »Rev. pol. și lit.«, să ne retrimită fără amânare atât numărul 1, cât și numărul 2 al revistei.

Pe aceia, cari nu ne vor retrimită acești numerii, îi vom considera ca abonați.

»Revista politică și literară« primește ori-ce fel de reclame, anunțuri și inserțiuni, pe lângă următoarele taxe:

Pentru fiecare cm.□: 6 fil. de prima publicare.

» » » 4 fil. de publicările ulterioare.

Aceste publicări se vor aclude pe hârtie deschilinită la corpul revistei.

Stilizarea publicațiilor la dorință se face gratuit din partea administrației.

Redactor responsabil: Augustin Gruțița.